

EMBER ÉS TÁRSADALOM

TÖRTÉNELEM

ALAPOZÓ ÉS FEJLESZTŐ SZAKASZ

5–8. évfolyam

BEVEZETÉS

Alapelvek, célok

Az *Ember és társadalom* műveltségi terület középpontjában az emberiség története áll. Ennek az alapvető műveltségi területnek három fontos eleme van: a *történelem*, az *emberismeret* és a *társadalomismeret* (jelenismeret).

A történelem a társadalom közös emlékezete. Tanításának célja a történelmi műveltség elsajátítása, amely a közös kommunikációs alapot és ez által a kölcsönös megértés lehetőségét biztosítja a szűkebb és tágabb közösség (a lakóhelyünkön a nemzetünkön és európai közösségünkön át az emberiségig) számára. Mindez nélkülözhetetlen a közösséghez tartozás tudatának, különösen a nemzeti és az európai identitástudatnak az elmélyítéséhez. A történelmi folyamatok megértése alapozza meg a történelmi tudat kialakulását, vagyis annak konkrét belátását, hogy egyrészt a jelen – saját életünket is beleértve – nagymértékben a múlt eseményeinek eredménye, másrészt mai életünk hatást fog gyakorolni a jövő nemzedékek sorsára. Ezért fontos, hogy a történelmi múlttal való találkozás és a történelemből fakadó tanulságok feldolgozása a tanulók számára személyes, megélt élményt jelentsen.

Az *emberismeret*, az *etika*, az *antropológia* és a *pszichológia* alapfogalmainak, értelmezési kereteinek bemutatásával hozzájárul önismeretünk elmélyítéséhez, továbbá megalapozza a középiskolai tanulmányokat. Betekintést nyújt az embert másokhoz és önmagához, a társadalomhoz és a természethez fűző szellemi kapcsolatok világába. Segít tudatosítani az ember sorsától elválaszthatatlan értékilemmákat, megismerteti az erkölcsi vitákban használatos érvelésmódokkal, fejleszti az önálló tájékozódáshoz, a felelős döntéshez, a mások álláspontjának megértéséhez szükséges attitűdöket és képességeket.

A *társadalomismeret* ahhoz segít hozzá, hogy tájékozódni tudjunk saját korunk társadalmi, gazdasági és politikai jelenségei között. A társadalomismeret az ismereteken túl mindenek előtt a társadalmi problémák iránti érzékenység növelését, valamint a konfliktusok elemzéséhez szükséges képességek fejlesztését igényli. A társadalomismeret tanulása során ismerkedhetnek meg a tanulók a gazdaság, a gazdálkodás, a vállalkozás és a pénz világával is. Látóköre kiterjed a lakóhely, az ország, Európa és az egységesülő világ problémáira, ezáltal készít fel a demokratikus közéletben való tudatos részvételre.

A társadalmi tapasztalatoknak és ismereteknek az alsóbb évfolyamokon a játékokban, a konkrét szituációkban, az életszerű helyzetekben van kitüntetett szerepük. A felsőbb évfolyamokon fokozatosan előtérbe kerül az önálló tanulás, a politikai-társadalmi-gazdasági mozgások és változások figyelemmel kísérése, az egyéni vélemények megfogalmazása, továbbá a vita, s mindezekből eredően a demokratikus polgári lét magatartásformáinak kialakítása.

A fejlesztés kiemelt területei: a személyiség és emberi jogok tiszteletére nevelés, a nemzeti identitás, a történelmi és állampolgári tudat erősítése, a szociális érzékenység, az életkornak megfelelő társadalmi problémák iránti nyitottság, a környezetért érzett felelősség, más kultúrák megismerése és elfogadása, a humánus, értékeket védő magatartás, valamint a demokratikus intézményrendszer használatához szükséges ismeretek és képességek fejlesztése.

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Ismeretszerzés, tanulás
2. Kritikai gondolkodás
3. Kommunikáció
4. Tájékozódás térben-időben
5. A tartalom kulcselemei
6. A reflexiót irányító kérdések

Az első négy fejezet a fejlesztendő képességeket sorolja fel és rendszerezi. Az ötödik fejezet már a tananyagról szól. Az itt felsorolt tartalmi elemek azonban semmiképpen nem tekinthetők tantervi témáknak: különböző témákhoz kapcsolódhatnak, és feldolgozásuk a tananyag kiválasztásának és elrendezésének egészen különböző modelljei keretében történhet. Az utolsó fejezet olyan – nem egyértelműen megválaszolható és a filozófiai gondolkodás felé is utakat nyitó – kérdéseket fogalmaz meg, amelyeket az adott szakaszban a gondolkodásfejlesztés középpontjába kell állítani. A többi fejezettől eltérően itt nincs átfedés az egyes szakaszok között; ez azonban csak annyit jelent, hogy a képzési szakaszok központi kérdéseit fogalmazzuk meg, amelyek természetesen más képzési szakaszokban is relevánsak lehetnek.

FEJLESZTÉSI FELADATOK

1. Ismeretszerzés, tanulás

5–6. évfolyam

- Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, az erre a célra készült animációs, oktató filmekből.
- Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.
- A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása.
- Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban.
- Segédkönyvek, atlaszok, gyermeklexikonok használata.

•

7–8. évfolyam

- Ismeretszerzés az alapozó szakaszban meghatározottakon túl ismeretterjesztő-, játék- és dokumentumfilmekből, a továbbá más tömegkommunikációs eszközökből.
- A műveltségi területhez kapcsolódó kulcsszak és kulcsmondatok keresése a szövegekben.
- Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten. A gyűjtött adatokról rövid tartalmi ismertető készítése.
- Néhány kézikönyv, atlasz, lexikon használata.
- A tanultak felhasználása új helyzetekben.

2. Kritikai gondolkodás

5–6. évfolyam

- Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.
- A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből.
- A fikció megkülönböztetése az igaz történettől.
- Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése.
- Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.
- A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.
- Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.
- Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről.
- Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.
- Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására.
- A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán.
- Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (például helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).

7–8. évfolyam

- A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, továbbá tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.
- Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése.
- Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.
- Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése.

- Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.
- Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.
- Önálló vélemény megfogalmazása, érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására, szükség esetén vita a témáról.
- Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól.
- Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.

3. Kommunikáció

5–6. évfolyam

Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról.

A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése.

- Saját vélemény érthető megfogalmazása.
- Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele.
- Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.
- Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről.
- Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.
- Rajz készítése történelmi és társadalmi témáról.
- Rajzos vázlat készítése.
- Modellek, makettek, tárgyak másolatának készítése.
- Tárgyak készítése hagyományos kézművestechnikákkal.
- Egyes események, történetek, jelenségek mozgásos dramatikus megjelenítése.

7–8. évfolyam

- A tárgyilagos érvelés megfogalmazása úgy, hogy az a saját véleményt érthetően, logikusan támassza alá.
- Mások véleményének meghallgatása, figyelembevétele, s beépítése a saját érvrendszerünkbe.
- Események, történetek elbeszélése olvasott szövegből, emlékezetből, élőszóban.
- Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtőmunkából, majd arról fogalmazás írása.
- Rajz, ábra, diagram készítése történelmi vagy társadalmi témáról, adatokról.
- Rajzos vázlat készítése.
- Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése.
- Tárgyak készítése hagyományos kézművestechnikákkal.

4. Tájékozódás térben-időben

5–6. évfolyam

- Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő.
- Időmeghatározás már korábban megismert eseményre, jelenségre való utalással (például amikor a piramisok épültek, honfoglalás után, Mátyás uralkodása idején) Krisztus előtt, Krisztus után.
- Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.
- Az idő ábrázolása tér-vizuális eszközökkel (például időszalag készítése, homokóra bemutatása).
- Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete.
- A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.
- Egyszerű kronológiai számítások. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.
- Egyszerű térképek másolása kézi munkával.
- A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.
- Események jelenségek leolvasása történelmi térképekről.
- Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken.
- Egyszerű alaprajzok készítése.
- Történelmi helyszínek modellezése.
- Események kapcsolása a tanult helyekhez.

7–8. évfolyam

- Az idő tagolása, az idő pontos meghatározása ismert eseményre, illetve jelenségre való utalással.
- Az idő ábrázolása tér-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.
- Kiemelt események, jelenségek, híres személyiségek tettei időpontjának ismerete.
- A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.
- Egyszerű kronológiai számítások.
- Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.
- Térképek másolása, vaktérképek kitöltése kézi munkával.
- A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.
- Események jelenségek leolvasása történelmi térképekről.
- Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken.
- Egyszerű alaprajzok készítése.
- Történelmi helyszínek modellezése, illetve események és földrajzi helyek összekapcsolása térképen.

5. A tartalom kulcselemei

5–6. évfolyam

Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy

- további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról; a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről;
- megismerjenek néhány mondát, elsősorban a magyar történelemből; a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (például a honfoglalók élete, Mátyás udvara);
- egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák (például a közlekedési eszközök fejlődése, a higiénés szokások alakulása);
- ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének legfontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem első fél évezredének kiemelkedő személyiségeinek történetével;
- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban;
- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; további ismereteket szerezzenek a magyar és nemzetiségi népszokásokról, a hagyományos életmódról; ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal;
- tájékozódjanak arról, hogyan élnek napjainkban az emberek – és különösen a gyerekek – a világ különböző pontjain, különböző civilizációkban; felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, továbbá a gazdálkodás kérdései.

7–8. évfolyam

Legyen alkalmuk a tanulóknak arra,

- hogy további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról; a lakóhely múltjáról, a környék, továbbá a tágabb lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről;
- a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák;
- egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák;
- további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének legfontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeinek történetével, további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról;
- ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi, kulturális vonatkozásairól;
- különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el;

- ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökből, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolat egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az emberi jogok; szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein;
- ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helytállás jelentőségére, illetve azokkal kapcsolatos problémákra.

6. A reflexiót irányító kérdések

5–6. évfolyam

Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők:

- Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól?
- Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek? Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek?
- Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése?
- Miért vannak szegények és gazdagok? Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi kultúráját?

7–8. évfolyam

Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők:

- Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg?
- Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókéért?
- Van-e fejlődés a történelemben?
- Miért vannak háborúk?
- Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében?
- Mitől függnek az egyes emberek, embercsoportok érdekei?
- Miért vannak gazdag és szegény országok?
- Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra?
- Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében?
- Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek?
- Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különbözőképpen élik át az emberek?

KULCSKOMPETENCIÁK ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ EMBER ÉS TÁRSADALOM MŰVELTSÉGI TERÜLETEKNÉL

A 21. század elején az iskolai nevelés-oktatás tetemes idő- és energiaráfordítást, illetve anyagiakat igényel. Az *Ember és társadalom* műveltségi terület, amely magába foglalja a történelem tantárgyat, a társadalmi és gazdasági ismereteket, továbbá a hon- és népismeret, valamint az etika témaköreit, műfajából eredően igényli azt az oktatási, nevelési gyakorlatot, amelyet a kulcskompetenciák nyújtanak. Továbbá megfogalmazható az a kitétel is, hogy a kulcskompetenciák nélkül nem lehet eredményesen tanítani, átadni az Ember és társadalom műveltségi terület egyik szeletét sem.

Anyanyelvi kommunikáció

Könnyen belátható, hogy tárgyaink elsőrendű közvetítő közege az *anyanyelv*. Mind szóban, mind írásban otthon kell lennie a tanulónak az anyanyelvi kommunikációban, hiszen a legfontosabb fogalmak, gondolatok, tények, források csak így mélyülhetnek el. Az Ember és társadalom igényli a magyarázatot, a vitát, a véleménynyilvánítást, nemkülönben az olvasást, vázlatkészítést, dolgozatok, előadások lejegyzetelését. A nyelvhasználat tárgyunk esetében valóban kulcskérdés.

Idegen nyelvi kommunikáció

Az európai történelem tanítása, a források megjelölése műfajából eredően a latin nyelvre támaszkodik. Óhatatlanul találkozunk az 5–8. évfolyamon olyan szavakkal, fogalmakkal, amelyek az idegen nyelv alapjainak ismeretét feltételezik.

Matematikai kompetencia

Műveltségi területünk alapkövetelménye az idő fogalmának megértése, az idő számítása. A matematikai gondolkodás elengedhetetlen. Hasonlóképpen szükséges ez a kompetencia például egy földterület kiszámításához, az oszlop- és kördiagramok megrajzolásához, továbbá a táblázatok kitöltéséhez, értelmezéséhez.

Természettudományok és azok alkalmazásának kompetenciája

A történelem, továbbá a hon- és népismeret egészen végighúzódik a természeti jelenségeknek, a természeti világ alkotóelemeinek hatása és kölcsönhatása. Gondoljunk az időszámítás, a naptár, a Nap, a Hold, a Föld csillagászati jelenségeire, valamint az időjárás és a terméseredmények összefüggéseire.

Végeredményben a történelem választ ad arra, hogy az emberi tevékenység az évezredek során miképpen változtatta meg a természetet, a világot. A történelem tárgya lehet az is, hogy a tudomány, a technológiai módszerek, a találmányok alkalmazása hogyan köti össze a társadalmi és természeti folyamatokat.

Digitális kompetencia

Információs társadalmunkban a digitális technológiák alkalmazása az ember és társadalom műveltségi terület hatékonyabb megértéséhez, tanulásához is nélkülözhetetlenek.

Hatékony, önálló tanulás

A tanuló legyen képes a kitartó, önálló tanulásra, rohanó világunkban legyen képes gazdálkodni idejével, energiájával. Tudja az új ismereteket megérteni, feldolgozni, s eddigi ismereti mellé beépíteni. Ehhez szükséges az információs kommunikációs technológiák (IKT) biztos kezelése, illetve azok segítségével a kreativitás fejlesztése. A hatékonyság, önállóság segítse a problémamegoldást, a konfliktusok kezelését, az új tanulási lehetőségek felkutatását. A módszerek, a kimeneti követelmények felkészítik a tanulót a továbblépésre, végső soron a középiskolai tanulmányokra.

Szociális és állampolgári kompetencia

A szociális, azaz személyes, valamint a személyek közötti, továbbá az emberek kulturális igényei és életszínvonala mentén történő közösségi beilleszkedés, a harmonikus életvitel mind része annak, hogy az egyén hogyan tud érvényesülni az egyre színesebbé, változatosabbá váló társadalmunkban. Az Ember és társadalom műveltségi terület, kiváltképpen a történelem és az etika foglalkozik a szociális és állampolgári kompetencia kérdéseivel.

A történelmet az egyének és a csoportok tevékenysége viszi előre, s a demokráciát az állampolgárok egymáshoz való viszonya alakítja, fejleszti.

Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

A tudás, a kreativitás, a kockázatvállalás, az újítás korunkban egyre nagyobb hangsúlyt kap. Azok a speciális ismeretek, képességek, amelyek kialakítják a tanulóknál a vállalkozói tevékenységet, a tanulás folyamatában kiemelt hangsúlyt kapnak. Ebben a folyamatban a gazdasági ismeretek elsajátítása a felnövekvő nemzedék életének alapjait jelenthetik. A történelem erre a kompetenciára is választ ad.

Esztétikai – művészeti tudatosság és kifejezőképeség

A művészetek, stílusok, az ember mindennapjait kísérő olyan dolgok, mint az öltözködés, a lakás, a szórakozás, a szabadidő eltöltése (zene, tánc, kirándulás, utazás stb.) olyan kísérő elemei az életnek, amelyek a történelem s a honismeret révén közvetíthetők az egyén felé.

A történelem, a társadalmi ismeretek, az azokban történő elmélyedés lehetőséget teremt arra, hogy az óriási mennyiségű információözből a tanuló kiválassza az értékeset, az esztétikusabbat, a művészeti értéket magába rejtő információkat.

A történelem a maga eszközeivel – például a korstílusok megismertetésével – a tradíciókat képes rendszerbe foglalni, s ez által az esztétikai-művészeti értékeket, mint alapvető kompetenciát elsajátíttatni a tanulókkal.

KIEMELT FEJLESZTÉSI FELADATOK

A kerettanterv eddigi jól bevált gyakorlatára, azaz a hagyományokat őrző koncepciójára, a pedagógusokkal kiépített kapcsolatára hagyatkozva kiemelt fejlesztési területként kezeli a *Hon- és népismeret* modult. A magyar múlt személyi, nyelvi, tárgyi értékei, szokásrendszere oly gazdag és szerteágazó, hogy azok ápolását kiemelt feladataink közé soroljuk. Célunk tehát, hogy a tanulók ismerjék meg népünk kulturális örökségének jellemző sajátosságait, *nemzeti kultúránk* legjelentősebb értékeit. Ennek érdekében tanulmányozzák a kiemelkedő magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók tevékenységét, munkásságát. Ismerjék meg a haza földrajzát, irodalmát, történelmét, mindennapi életét. Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és a velünk együtt élő más népek megismeréséhez, megbecsüléséhez, s a velük való azonosuláshoz vezetnek.

Ismerjék meg a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit. Alapvető nevelési célnak tartjuk, hogy a tanulók a társadalmi és természeti környezet szűrőjén át alapozzák meg a nemzettudatukat, nemzeti önismeretüket, végeredményben pedig a hazaszeretetüket. Ismerjék meg és tiszteljék a hazánkban és

környezetünkben élő más népek kultúráját, eredményeit! Ösztönözzük fiataljainkat a szűkebb és tágabb környezet történelmi és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására! Készítsük őket az ezekért végzett egyéni és közösségi tevékenységre!

Egyéb kiemelt fejlesztési feladatok

A 21. század elején egységesülő Európa olyan tudást, ismereteket követel meg polgáraitól, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy az egyén tájékozódni, érvényesülni tudjon az *európai nyitott társadalmakban*. Ehhez ismerni kell az *egyetemes emberi civilizáció* legfőbb jellemzőit, részt kell venni a nemzetközi kapcsolatok ápolásában. Ennek a tudásnak legmegfelelőbb közvetítője az *Ember és társadalom* műveltségterület, akárcsak a *demokrácia*, az *aktív állampolgárságra* nevelésnek.

Átfogó tudást nyújtó műveltségterületünk alkalmas arra is, hogy a *gazdasági nevelést*, a tudatos fogyasztóvá válást, s az ezzel összefüggő *környezettudatosságra nevelést* megvalósítsa.

Hosszú távon olyan személyiségek nevelésére van szükség, akik *testi és lelki egészség* harmóniájában élnek, s akik tudatosan készülnek a *felnőtt lét szerepére*.

ALAPOZÓ SZAKASZ I.

Az alapozó szakasz a 10-12 éves korosztály, az 5–6. évfolyam tanulóinak fejlesztését, a továbbképzéshez szükséges képességek megszerzését tűzi ki célul. Ebben a szakaszban a tanítás és a tanulás folyamatának erőteljes tagolódása történik meg.

A helyi tantervek átdolgozásakor kiemelt figyelmet kell fordítani az alábbiakra:

- önálló tanulás, jegyzetelési technikák tanítása 10-12 éves korban,
- információszerzés és feldolgozás (forrásból tájékozódás, szelektálás, rendszerezés, felhasználás, új kontextusban való alkalmazás),
- kommunikációs képességek (például: műfajok ismerete, értése, nyelvhelyessége, helyesírása, alkotása hétköznapi helyzetekben),
- szociális kompetenciák fejlesztése,
- térbeli, időbeli, mennyiségi viszonyokban való tájékozódás.

Az 5. és 6. évfolyamokon megfontolt, jól megszervezett és előkészített differenciálást érdemes megvalósítani. Ajánlatos, hogy a kijelölt műveltségi területeken legalább három csoport (haladók, közepesek, gyengék) kialakítására kerüljön sor. Összességében véve tehát a *készségek, képességek, ismeretek* megszerzésére kell törekedni a tanulócsoporthoz belül.

5. ÉVFOLYAM

Éves óraszám: 74 - Heti óraszám: 2

Témakör	óraszám
1. Bevezetés. A történelem és kutatásának fogalmai	5
2. Az őskor	6
3. Az ókori Kelet világa	8
4. Az ókori görögök	13
5. Az ókori rómaiak	15
6. A magyar történelem kezdetei	9

A feldolgozás egyéb formái	Óraszám
Rendszerezés, összefoglalás	6
Ellenőrzés, témazáró	5
Beszámolók, kiselőadások	4
Helytörténet, múzeumlátogatások	3

1. BEVEZETÉS

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Kapcsolat teremtés az alsó tagozatban tanult történelmi <i>olvasmányok</i> és az események időben való elhelyezése között. A néprajz, és más segédtudományok forrásainak fontosságának felismerése. Alapozás a már ismert tudásanyagra, illetve a <i>történelem korszakainak</i> tanításakor a <i>család tagjainak</i> eltérő korára és tapasztalataira.	1. A történelem kezdete 2. Ismerjük meg a múltat! 3. A régészek munkája 4. A történelem korszakai (kiegészítő anyag)	Használja a tanuló a <i>tankönyv</i> és más elérhető forrás képanyagát. Fedezze fel az összhangot a <i>rajz</i> , a <i>környezet</i> , valamint a <i>honismeret</i> tantárgyakkal. Ajánlott a <i>múzeumi</i> látogatás, a <i>jegyzetelés</i> műveleteinek folyamatos gyakoroltatása. <i>Történelmi térképek</i> megismerése, annak kapcsolata a korábban megismert térképekkel. <i>Időszalag</i> készítése, segítséggel.	Tudjon a tanuló segítséggel tájékozódni a <i>térben</i> és <i>időben</i> . Legyen képes az első 4-5 óra után felismerni a <i>történelem forrásait</i> . Végezzen <i>gyűjtőmunkát</i> , tudja a gyűjtött információkat részben segítséggel feldolgozni, <i>rendszerezni</i> . A tanulók mindegyikének lehetőséget kell teremteni arra, hogy tartson <i>kiselőadásokat</i> .

2. AZ ŐSKOR

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A <i>tankönyv</i> képei és más <i>források</i>, különösen az ide vonatkozó ismeretterjesztő filmek segítségével az ősember környezetének elképzelése. Az emberi fejlődés lépcsőfokainak megkülönböztetése, ezzel párhuzamosan az <i>időben</i> és <i>térben</i> való tájékozódás. Filmek, képek, s különösen CD játék segítségével az ősember életmódjának felfedezése. Az étkezés, öltözködés, lakásvizonyok maival történő <i>összevetése</i> sokat segít ebben. Magyarázat, hogy mi tartotta életben a <i>gyűjtögető</i>, illetve a <i>termelő</i> embert.	1. Az ősember környezete 2. Az őskori ember élete 3. A termelő ember 4. Az első mesterségek és a cserekereskedelem kialakulása 5. Varázslat és művészet	<i>Készítsen</i> a tanuló szakócát, tűzfűrőt, kőbaltát, ősemberi ruházatot. <i>Kutasson</i> otthon vagy a könyvtárban a témához tartozó képek után. <i>CD játék otthoni, önálló használata</i> segít az őskor egyes fejezeteinek jobb megértésében. <i>Gyakorlás kérdések, feladatok segítségével</i>, amelyek segítik az önálló tanulást. Jó lehetőséget kínál a <i>situációs játék</i> (például a nagyvad elejtésétől a varázstáncig).	Tudjon a diák – egyre kevesebb segítséggel – <i>gyűjtőmunkát</i> folytatni. Találjon ki maga <i>situációs játékokat</i>, s társaival játssza el. Készítsen a tárgyalta korról <i>rajzokat</i>. Tudja kezelni a <i>számítógépes</i> játékot, s a megoldásokat hasznosítsa az őskor témájának feldolgozása során. Tudja a régi és a mai kor emberét <i>párhuzamba állítani</i>, és a különbségeket felismerni, megfogalmazni. Sajátítsa el a <i>kézművesség</i> fogalmát és az <i>anyagok ismeretét</i>, mert ezek hiánya a felsőbb évfolyamokon visszatérő probléma.

3. AZ ÓKORI KELET

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az <i>időben</i> való tájékozódás képessége. Az őskornál még elegendő a nagyon régen, régen <i>időmeghatározás</i>. Az ókorhoz azonban be kell vezetni a konkrét (5-6000 évvel ezelőtti) történeteket. Az események <i>egymás mellé</i> (például Egyiptom és Mezopotámia azonos időben való kialakulása) és <i>egymás után</i> (például a piramisok építése előbb volt, mint a kínai nagy falé) rendezése. <i>Időszalag készítés</i>. Az időben való tájékozódás mellett a <i>térben</i> történő <i>elgazodás</i> alapelemeit is el kell sajátítani. A <i>vaktérkép</i>	1. Az ember és a múlt idő (kiegészítő anyag) 2. Mezopotámia 3. Egyiptom, a Nílus ajándéka 4. A piramisok rejtélye és a vallás 5. Az ősi India 6. Az ókori Kína 7. A Biblia népe	Gyűjtsön történeteket a TV <i>ismeretterjesztő, dokumentum- és játékfilmjeiből</i>. Rendszerezsük a tanulók felkészüléséhez a <i>kiselőadásokat</i>, a <i>gyűjtőmunkát</i>, s egy-egy témakörnél nagyon hasznos lehet a <i>situációs játék</i>. (Például a fáraó udvarában, a bibliai történetekben). <i>Kutassanak</i> együtt azután a térképen, hogy ma melyik ország fekszik a tanult ókori birodalmak helyén.	Tudjon a tanuló <i>önállóan</i> feladatokat megoldani. Segítséggel tudja <i>megrajzolni, kitölteni</i> a vaktérképeket. Tudja megmagyarázni, hogy miért a nagy folyók mentén alakultak ki az első nagy birodalmak. Tudjon <i>különbséget tenni</i> a több- és egyistenhívő vallások között. Tudjanak csoportosan <i>situációs játékokat</i> előadni, <i>múzeumlátogatásra</i> felkészülni. Tudjon <i>értelmezni, elemezni</i> forrásszemelvényeket, olvasmányokat. A topográfiai ismeretek, a források feldolgozása és a múzeumlátogatások nélkülözhetetlenek a felsőbb évfolyamba

felismerése, használata. Az állam (birodalom) és a városállam közötti eltérés			történi továbblépéshez
---	--	--	------------------------

4. AZ ÓKORI GÖRÖGÖK

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az ókori görögök történelmének elhelyezése az <i>időben</i> , továbbá az ókori és a mai Görögország <i>földrajza</i> közötti párhuzam felállítása. Mit örökölt a modern Európa az ókori görögöktől (például olimpiák, művészetek, színház, írás, építkezés). Az életmód, a szórakozás, vagy éppen a pénz fontossága tekintetében meg kell állapítani, hogy mennyire voltak az ókori görögök hasonlatosak hozzánk. A <i>demokrácia</i> szó <i>tartalmának elsajátítása</i> , s mai, általunk is megélt gyakorlata. Az ókori görög család és a mai magyar család életmódjának összevetése.	1. A krétai mondatkör 2. A görög istenvilág 3. A trójai háború 4. A poliszok hajósai és kereskedői 5. Az ókori görög olimpiák 6. Athén. A királyságtól a demokráciáig 7. Spárta, a katonaállam 8. Csata és hősök. A görög-perzsa háborúk 9. Athén Periklész korában 10. Mesterek, művészek, tudósok 11. Történetek Nagy Sándorról 12. A család és a nevelés (kiegészítő anyag)	Használjuk rendszeresen a kézi atlaszbeli és a fali <i>térképet</i>. Támaszkodjunk azon tanulók <i>beszámolóira</i>, <i>gyűjtőmunkáira</i>, akik már jártak – vagy valamelyik családtagjuk már járt – Görögországban. Használják a képes albumokat, amelyek révén be lehet mutatni az ókori görög világ egy-egy szeletét. A népszerű <i>filmeket</i> a megfelelő tanári irányítással és kritikával elemezzük. (Trója, Nagy Sándor, 300, Odüsszeusz). Az <i>ismeretterjesztő filmek</i> ugyancsak sok lehetőséget nyújtanak a tananyag feldolgozásához, akár csak a <i>szituációs játékok</i>. Készítsen a tanuló <i>fogalomkártyákat</i>, s adjon elő társaival <i>szituációs játékokat</i>, amelyekre a görög történelem jó lehetőségeket kínál. Keressünk olyan alkotásokat, fogalmakat, amelyek igazolják a kultúra folyamatosságát. (Például a színház, olimpia, az építészet, a demokrácia, filozófia, gimnázium, pedagógus stb.) <i>Játsszuk</i> el a cserépszavazást egy aktuális témára. Olvassák el Schliemann életrajzát, amely sok tizenéves gyerek példaképe lehet.	Meg kell tudni <i>különböztetni</i> a tanulóknak a Balkán, a Kis-ázsiai partvidék és a szigetvilág <i>földrajzi</i> egységét. Ismerje fel a tanuló a görög művészet jeles alkotásait, amelyeknek eredetije és másolata a mai Európában számtalan helyen látható. Az épületekben <i>ismerje fel az ókori görög</i> hatást. Tudja a forrásokat, olvasmányokat <i>tanári segítséggel</i> feldolgozni, értelmezni, s <i>jegyzetet</i> készíteni. Tudja az <i>időszalagot</i> önállóan tovább fejleszteni, használni.

5. AZ ÓKORI RÓMA

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezés, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Képanyagról <i>beszélgetés</i>. A képek felhasználásával <i>különbségtétel</i> Görögország és Róma között. Hasonlóság bizonyítása a görög és a római kultúra között. A Tiberis-parti kistelepülésből hogyan lett egy világbirodalom bemutatása. Ennek érdekében a római hadsereg szerepének érzékeltetése, a fegyver és szervezethez birodalomépítő hatása. Az Itália földjén élő népek kultúrájának az azt magába záró római sokszínűséggel együtt való bemutatása. A római mondák, az azokban megismert hősök példája alapján <i>bizonyítás</i>, hogy Róma erejét, nagyságát a város polgárai teremtették meg, és hogy Julius Caesar és Augustus a névsor csúcsát jelentik. A római számok ismerete, az <i>általános műveltség</i> mellett mindennapjaink velejárói is.	1. Róma születése 2. Róma a köztársaság korában 3. Nagy csaták, nagy római győzelmek 4. Válságban a köztársaság 5. Julius Caesar 6. Köztársaságból császárság 7. Róma császárai és műemlékei (kiegészítő anyag) 8. Róma, a birodalom fővárosa 9. Családi élet Rómában 10. A rómaiak Pannóniában 11. A kereszténység születése 12. Jézus kálváriája 13. A keresztény egyház kezdete 14. A népvándorlás viharában	Kutatómunka. A <i>szituációs játékok</i>, a jól ismert római szállóigék, a közismert hősök (Brutus, Crassus, Augustus, Spartacus, Pompeius) támaszt nyújtanak a <i>téma feldolgozásához</i>. Rajzoljanak le egy legióst, illetve a római hadseregben használt bármilyen fegyvert (például pajzs, dőfőorr, csapóhíd, „vadszamar”, kard, sisak, saru stb.). Külön blokkban dolgozzuk fel a Biblia Újszövetség részét, illetve Jézus tanításait. <i>Tantárgyi koncentrációként</i> alkalmazhatjuk a <i>vizuális</i> nevelés (művészettörténet-tanórán tanultakat). <i>Látogatás</i> egy ókori római város romjaihoz. (Óbuda, Tác, Szombathely, Pécs stb.)	Tudjon a tanuló <i>önállóan beszámolót</i> készíteni, <i>vaktérképet</i> kitölteni, <i>gyűjtőmunkát</i> végezni. Tudjon <i>tájékozódni</i> a Római Birodalom területén, s megnevezni néhány országot, amelyek ma, a volt birodalom területén fekszenek. Tudatosuljon a tanulóban, hogy mind a tanulási módszereket, mind a tananyagot illetően a római fejezet elsajátítása sokat segít a felsőbb évfolyamra történő lépésben, s a későbbi középiskolai tanulmányokban.

6. A MAGYAR TÖRTÉNELEM KEZDETEI

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezés, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Annak felismerése, hogy ahogyan a görögöknek vagy a rómaiaknak, úgy a magyar népnek is van őstörténete, mondavilága. Mint minden ősrégének, a magyar mondáknak is vannak valós és mesei elemei. Az <i>összhang megtalálása</i> a többféle tudományos kutatás között. Az Uráltól a Kárpát-medencéig tartó főbb földrajzi helyek egymás után, akár vaktérképen való elhelyezése. Más nomád népek közül a sztyeppei magyarok kultúrájának, benne az öltözködésnek, a harcmódjának, gazdasági életének, továbbá a magas színvonalú ötvösművészetének a felismerése. Felismerése annak, hogy őseink tehetsége és szerencséje abban állt, hogy a korabeli népek tengerében, melyek közül sok véglegesen eltűnt – néhány kivételtől eltekintve –, mi megmaradtunk és államot alapítottunk.	1. A magyar nép eredete a krónikák szerint 2. A tudományos kutatások 3. Hunok és avarok a Kárpát-medencében 4. A vándorló magyarok életmódja 5. A magyar nép vándorlása 6. A honfoglaló magyarok 7. A honfoglalás 8. Berendezkedés a Kárpát-medencében	A <i>tankönyv</i> s más források igénybevételével állítsuk párhuzamba őseink társadalmát más pusztai népekével. A <i>szituációs játékok</i> kitűnő lehetőséget adnak (például a vándorlás, jurtaállítás, kazár fogságból való kitörés, a vérszerződés, fejedelmválasztás és más események) eljátszására. <i>Vaktérkép használata.</i> Lehetőség szerint látogassunk el legalább egyszer a Hősök terére és Ópusztaszerre, a Nemzeti Történelmi Emlékparkba.	Tudja a 10-11 éves tanuló a magyarok vándorlásának feltételezett <i>útvonalát</i>, néhányat a legrégebbi <i>szavaink</i> közül, s a szomszédos népek nevét. Tudnia kell a tanulónak <i>hét vezér</i> és a <i>hét törzs</i> nevét, továbbá a törzs-nemzetség-nagycsalád felépítést. Tudja elhelyezni a tanuló a <i>földrajzi</i> neveket a <i>térképen</i>. Hiszen ez a környezetismerethez, s a továbblépéshez, továbbá a felsőbb évfolyamokban megkövetelt ismeretekhez szükséges. Tudja használni az <i>időszalagot</i>.

6. ÉVFOLYAM

Éves óraszám: 74 Heti óraszám: 2

Témakör	óraszám
1. Bevezető. Év eleji ismételés	2
2. Képek a középkori Európa életéből	13
3. Magyarország az Árpádok idején	11
4. A virágzó középkor Magyarországon	12
5. Az újkor kezdetén	9
6. Magyarország az újkor kezdetén	11

A feldolgozás egyéb formái	Óraszám
Rendszerezés, összefoglalás	6
Ellenőrzés, témazáró	5
Beszámolók, kiselőadások	2
Helytörténet, múzeumlátogatás	3

1. BEVEZETÉS

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
<i>Emlékszel még?</i> címmel az 5. évfolyamos tananyag tartalmakat a 6. évfolyamon <i>összefoglaló térképek</i> alapján ismételjük át.	1. Bevezetés a 6. osztályos történelem tananyagba 2. Az 5. évfolyamos tananyag átisméltése	Támaszkodjunk a 6-os taneszközök <i>térképes összefoglalóira</i> , illetve az 5. évfolyamos taneszközökre. Javasolt, hogy az egyes fő témaköröket egy-egy <i>kiscsoport</i> (3-4) fős dolgozza fel, és ismertesse. Így minden tanuló kap feladatot.	Tudják megfogalmazni a tanulók <i>ókor</i> és a <i>középkor átmenetének</i> legfőbb jellemzőit.

2. KÉPEK A KÖZÉPKORI EURÓPA ÉLETÉBŐL

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A középkori Európa kialakuló új államainak elhelyezése a történelmi <i>térképén</i> . A tanuló korábbi ismereteire való alapozás, az <i>összefüggések, a</i>	1. A felbomlott Római Birodalom 2. Középkori emberek	A középkor első fejezetének feldolgozását kövesse végig a <i>kiscsoportos munka</i> , amelynek része a <i>kooperatív tanulásszervezés</i> . Így minden	Tudjon a tanuló tanári segítséggel <i>következtetéseket levonni</i> a kialakuló új Európa rendjéről, országainak társadalmi berendezkedéséről. Váljon a tanulók

<i>történelmi folyamatok</i>, ami az ókori nagy birodalmak uralkodói és alattvalóik, illetve a középkori királyságok királyai és alattvalóik között fennállt felismertetése. <i>A történelem folyamatának és a társadalmi változásoknak</i> máig ható üzenetének megértése. Annak megértése, hogy az ókor fejlődését hogyan váltotta fel, és vitte tovább a középkor, s abból miképpen jöhetett létre mai, modern társadalmunk. Annak ismerete, hogy <i>mi maradt meg</i> napjaink társadalmában a középkorból (például a római katolikus egyház, a királyság intézménye, valamint számos épület) és <i>mi nem maradt meg</i> (például a feudalizmus rendszere, az inkvizíció, az istenítéletek, és számos épület). Az első fejezet <i>kulcsfogalmainak</i> (dézma, hűbériség, feudalizmus, szerzetes, kolostor, jobbágyság, földesúr, céh, iszlám stb.) <i>ismerete</i>, mert a magyar középkor tárgyalásakor többek között majd erre kell alapozni. <i>Topográfiai ismeretekre</i> pedig szűkebb hazánk és a tágabb Európa ismerete okán kell szert tenni.	3. Élet az uradalomban 4. A nemesek és a jobbágyságok élete 5. Az Arab Birodalom és az iszlám* kialakulása 6. Nagy Károly Frank Birodalma 7. A középkori keresztény egyház 8. Szerzetesek és kolostorok 9. Európa középkori városai 10. Iparosok, kereskedők, céhek 11. A román és gótikus művészet 12. A reneszánsz és a humanizmus kezdete	tanuló aktívan részt vesz a munkában. Szakítsunk időt a <i>tanulói kiselőadásokra</i>, hiszen a tananyag műfajából eredően (lovagok, szerzetesek, jobbágyságok, élete, az uradalom, az egyház szervezete, céhek, városok kialakulása, stílusirányzatok) erre számos kitűnő alkalom kínálkozik. A tanulók folyamatosan alkalmazzák a <i>topográfiai ismereteket</i>, hiszen Európa kialakulása e nélkül nem érthető meg. Segít a gazdag <i>térkép kínálat</i>. A különböző <i>források, olvasmányok</i> feldolgozása vagy azok alapján újak beszerzése a <i>kutatómunka</i> lehetőségét rejtje magában. Legyen a megismerés egyik módja a <i>fotózás, rajzolás</i>, majd a fotók, rajzok rendszerezése. <i>Múzeumlátogatás</i> a téma tanulásához elengedhetetlen.	rendszeres gyakorlatává a <i>könyvtári és az internetes kutatómunka, a források feltárása</i>. Legyen képes a tanuló a tanári magyarázat, a szövegek és képek, továbbá feladatok alapján a tanult anyagrész <i>reprodukálására</i>. <i>Tudja megfogalmazni</i> a kereszténység kialakulásának lényegét, továbbá kettészakadásának máig ható következményeit. <i>Ismerje fel</i> a középkor három meghatározó stílusirányzatának jegyeit, s végezzen <i>gyűjtőmunkát e témában</i>. <i>Tudja alkalmazni</i> a korszakra vonatkozó <i>időszalagokat, vaktérképeket</i>, azaz a térbeli és időbeli tájékozódás legelemibb ismereteit.
---	--	--	---

3. MAGYARORSZÁG AZ ÁRPÁDOK IDEJÉN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A magyar nép vándorlásának, majd végleges letelepedésének <i>okai</i>, máig ható <i>összefüggései</i>, ezek <i>megértése</i> kapcsolódva az 5. évfolyamos tananyaghoz. A Kárpát-medencével összefüggésben a <i>nép-vándorlás népei közül</i> azoknak a bemutatása, amelyek a	1. Letelepedés a Kárpát-medencében 2. A Magyar Királyság megalapítása 3. Szent István, az államalapító	Legyen alapvető <i>forrás a tankönyv</i> szövege, képei, ábrái, térképei. Ennek alapján <i>gyűjthetnek, s kutathatnak</i>, újabb <i>források</i> után. A <i>tanulói kiselőadások és a kollektív munka egymásra építése</i> a tanulás egyik alapja. A lehetőségtől függően sokat	Tudjon a tanuló <i>önállóan</i> vagy kevés segítséggel <i>következtetést levonni</i> a honfoglalás és az államalapítás eseményei között. Tudjon <i>beszámolót, kiselőadást</i> tartani az Árpád-ház nagy alakjairól és fontosabb eseményeiről.

magyar néppel <i>társadalmi, topográfiai</i>, vagy <i>hadi</i> cselekmények vonatkozásában, kapcsolatban voltak. Annak magyarázata, hogy a honfoglalást és az államalapítást előkészítő <i>fejedelmek milyen szerepet</i> játszottak történelmünkben. Hogyan lehetett az, hogy számos, a magyarnál erősebb, nagyobb nép eltűnt a népvándorlás viharában, a mi őseink pedig megmaradtak. A <i>kifejezőkészség</i> az események bemutatása mellett nyilvánuljon meg az olyan <i>fogalmak használatával</i>, mint a félnomád, gyula, kende, várjobbágy, székelyek, szászok, szerviensek, familiaritás, tatárok. <i>Tájékozódás időben</i> a vándorlás, a honfoglalás, a kalandozások, az államalapítás, a német támadások, vagy a tatárjárás eseményeinek sorba rendezésekor. <i>Tájékozódás térben</i>, a térképolvasáskor: Etelköz, Bizánc, Itália, Kárpát-medence, vagy éppen Erdély, Dunántúl, a Vereckei-hágó, Pozsony, Esztergom, Ópusztaszer. A <i>Képes Krónika egyes részletei</i> segítségével válaszok az Árpád-kor történelmi összefüggéseire.	4. Trónviszályok és pogánylázadások kora 5. Szent László (1077 –1095) 6. Könyves Kálmán (1095–1116) és kora 7. Országépítő és törvényhozó királyok 8. A tatárjárás (1241–1241) 9. A második honalapítás. Az Árpád-ház kihalása 10. Az Árpád-kori magyarság műveltsége	segíthet egy-egy <i>tanulmányi kirándulás</i> (pl. Esztergom, Fehérvár, Lébény, Ópusztaszer, Ják, Zsámbék, Ócsa, Velem, Pécs, CsempeSZkopács, Pécsvárad, Tákos, Csaroda, Vésztő, Veszprém, Öskü, Szekszárd, Eger, Rudabánya, Muhi, Szalonna, Feldebrő). Az egyéni, vagy kiscsoportos módon készített <i>tabló</i>, fogalomkártya, <i>beszámoló</i>, <i>királyok családfája</i> továbbá a <i>szituációs játékok</i> hálás témája a vérszerződés, a korona vagy kard, az Aranybulla kiadása, Szent Margit, Szent Erzsébet legendája. A <i>Szent Korona története</i> külön feldolgozandó.	<i>Időszalag, vaktérkép, kronológia</i> segítségével tudjanak a tanulók <i>tájékozódni térben és időben</i>.
--	---	--	---

4. A VIRÁGZÓ KÖZÉPKOR MAGYARORSZÁGON

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
<i>Kifejtése annak</i>, hogy mit jelent a trónviszály, illetve a bárók hatalma, Hogyan hatott Károly Róbert trónra kerülése az ország sorsára. A szétforgácsolódás, illetve a központi hatalom egymást váltó időszakainak <i>történelmi törvényszerűségeinek felismerése</i>. Az Árpád-	1. Károly Róbert „kincses Magyarországa” 2. Nagy Lajos, a lovagkirály 3. Luxemburgi Zsigmond uralkodása	<i>Egyéni munkára, feladatmegoldásokra</i> is számtalan lehetőség adódik (a magyar lovagkor, egy virágzó bányá- vagy királyi város, a fekete sereg, a reneszánsz Buda vagy Visegrád, a mohácsi csatátér).	Tudjon a tanuló <i>önállóan</i>, vagy segítséggel <i>következtetéseket levonni</i> a fejezetcímben szereplő jelző alapján. („Kincses Magyarország”) Ismerje a tanuló a <i>korszak idő és térbeli jellemzőit</i>.

korról szerzett <i>tapasztalatokból kiindulva következtetések levonása</i> a jól működő gazdaság, az erős hadsereg és a hazájának elkötelezett király és nemesség jó együttműködéséről. Annak felismerése, hogy hatalom és gazdasági élet harmóniája esetén rend van, és fejlődés. A tárgyalt korszak <i>kiemelkedő alakjainak</i> (Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás) bemutatása úgy, hogy az eltérő dinasztiákból érkező uralkodók között <i>párhuzamot vonunk</i>. (A <i>hasonlóságok és az eltérések kiemelése</i>.) Az <i>időrend, a topográfia</i> megfelelő helyen kezelése. A kulcsesemények <i>évszámokhoz</i> (1301, 1351, 1456, 1490, 1526, 1541) rendelése. A <i>kifejezőképesség és az ismeretszerző képesség</i> fejlesztésének bővülése az események bemutatásakor az állami jövedelmek, bandérium, báró, ösiség, pallosjog, úriszék, városfejlődés, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, zsoldos, reneszánsz, fekete sereg, corvina kifejezésekkel.	4. A középkori magyar városok 5. Az Anjou- és a Zsigmond-kor műveltsége 6. A törökverő Hunyadi János 7. A nándorfehérvári diadal 8. Hunyadi Mátyás uralkodása 9. A hódító Mátyás reneszánsz udvara 10. A Jagellók kora (1490–1526) 11. A mohácsi vész. A három részre szakadt ország	A fejezet feldolgozása során a tanuló részesítse előnyben a <i>kutató és a gyűjtőmunkát</i>. Erre számtalan lehetőség adódik. <i>Koncentráció</i> más tantárgyakkal: <i>irodalom</i> (Janus Pannonius, Toldi), Jó lehetőséget ad a témakör a <i>szituációs gyakorlatokra</i> (lovagi párviadal, Hess András nyomdaja, adók beszédese, nándorfehérvári diadal, mohácsi csata). Készítsünk <i>középkori használati tárgyakat</i> (ruha, fegyver, viaszpecsét, cserépedény, cégér stb.).	Tudjon <i>választ adni</i> a tanuló arra, hogy miért nevezik ezt a korszakot a „vegyes házi királyok” korának. <i>Kapcsolja össze</i> a törökverő Hunyadi János személyén keresztül a kormányzó fogalmát, s a nándorfehérvári diadal jelentőségét. A tárgyalt topográfiai adatok Tudjon választ adni arra, hogy miért tekinti az utókor Mátyást ma is az egyik legnagyobb magyar királynak.
--	--	---	--

5. AZ ÚJKOR KEZDETÉN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezés, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A <i>topográfiai ismeretek bővítése</i>, amikor Európa országainak megismerése után az Újvilágot, azaz Amerikát is meg kell találni a térképen. Ezzel együtt jár a Föld óceánjainak megismerése is. A topográfiai tanulmányok mellett az eddig tanult európai társadalmak után az attól eltérő <i>idegen kultúrák</i> tanulmányozása. Annak megértése, hogy a <i>topográfiai (térbeli) kitágulás</i> nem jár együtt az idő hasonló változásával. A nagy felfedezések Mátyás uralkodását követő	1. A nagy földrajzi felfedezések 2. Amerika őslakói. Két világ találkozása 3. A felfedezések hatása Európára 4. Reformáció és ellenreformáció 5. A spanyol világbirodalom és Németalföld	A tanárnak a <i>tantárgyi koncentrációt</i> mindenképpen ki kell használni a tanulók felkészülése során: <i>Beszámolók készítésére</i> (Kolumbusz naplója, maják, aztékok, inkák kultúrája, Luther és Kálvin élete, tevékenysége, a németalföldi és az angliai forradalom, a spanyol inkvizíció, a Napkirály építkezései, Péter cár utazásai, illetve a nagy tudósok alkotásai és a földrajzi felfedezések). A témák <i>csoportmunkában</i> is feldolgozhatók.	Tudja a tanuló az alapvető <i>topográfiai követelményeket</i>, tehát tudja megmutatni térképen az Újvilágot és az óceánokat. Tudja térképen megmutatni, illetve <i>vaktérképen</i> berajzolni a nagy felfedezők (Kolumbusz, Díaz, Magellán) útját. Tudja a tanuló felsorolni, és röviden bemutatni a legfontosabb <i>új protestáns irányzatokat</i>, s tudjon melléjük egy-egy országot rendelni, ahol a jelzett vallás először elterjedt. Tudja összefoglalni a <i>polgárosodás</i>,

– a török Európára törésének – évtizedeiben zajlottak le. Ezek összefüggéseinek magyarázata, illetve a <i>két különböző világ egymásra hatásának</i> (gazdasági, kulturális, vallási) elemzése. Annak felismerése, hogy a <i>polgárosodás</i> (reformáció, manufaktúra, a tőke és tőkés megjelenése, a polgári forradalmak) illetve annak eredményei a mai modern korszakunkban is éreztetik hatásukat. <i>Világosan kell látni, hogy a feudalizmus ellen fellépő, hatalomra törő új rend, a polgárság vallása a reformáció. A nagy változások társadalmi, topográfiai kísérőjelenségei az angliai és a németalföldi események. A világ felosztását, a hatalom, pénz, vallás mentén zajló változások összefüggéseit</i> Kolumbusz, Luther, Cromwell neve jelzi. Ezzel egy időben Európa más országaiban pedig a feudalizmust konzerváló napkirályok terjesztették ki hatalmukat (XIV. Lajos és Nagy Péter). A csillagászat, és a fizika fejlődésének ismerete, mely tudományok gyökeres fordulatot idéztek elő a világ szellemi és tudományos életében.	6. Angliától Nagy-Britanniáig 7. A Napkirály Franciaországa és Nagy Péter Oroszországa 8. Tudomány és művészet kora újkorban	Lehet tankönyvi képek, ábrák, térképek alapján <i>rajzolni, vaktérképet</i> kitölteni, s további <i>források</i> után a <i>könyvtárban</i> és az <i>interneten</i> kutatni. A fejezet eseményei nagyszerű alkalmakat szolgáltatnak a <i>szituációs játékhöz</i>. A tanulók <i>készítsenek fogalomkártyákat</i>, amelyet <i>összefoglaló órán</i> használhatnak. Készíthetnek <i>fogalomtáblát</i>, amelybe folyamatosan jegyzetelhetnek, s amely alapján tarthatnak <i>kiselőadást</i>. Lehet készíteni <i>életrajzokat</i> a nagy felfedezőkről, a leghíresebb reformátorokról és a nagy tudósokról. A témát a lényegre törő <i>feladatlapok</i> megoldása vagy a <i>múzeumlátogatás</i> könnyíti meg.	illetve a <i>polgári forradalom</i> lényegét, s ezzel összefüggésben a <i>tőkés társadalom kialakulásának</i> folyamatát.
---	---	--	--

6. MAGYARORSZÁG AZ ÚJKOR KEZDETÉN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Összefüggést teremti a <i>mohácsi vész, Buda elfoglalása s az ország három részre szakadása között</i> . Az események a leglátványosabban a <i>topográfiai</i> (három szín, három országrész) megoldással magyarázhatók. Új elem az	1. A három részre szakadt Magyarország 2. A várháborúk hősei 3. A Királyi Magyarország és az Erdélyi Fejedelemség	<i>Alkalmazzák</i> a tanulók az eddig tanult <i>fogalmakat</i> (iszlám, református, evangélikus, római katolikus, fejedelem, várháborúk, ellenreformáció, barokk stb.). Ajánlott a <i>kiscsoportos</i> és az <i>önálló</i> tanulási módszer.	Tudja a tanuló a három országrész, a legfontosabb várak, a három szabadságharc (Bocskai, Thököly, Rákóczi) <i>topográfiai</i> alapkövetelményeit. Tudja a tanuló, hogy a 1526–1711

eddig tanultakhoz képest a <i>Török Hódoltság</i>. A valaha egységes, a 16. század derekától a <i>három</i> különböző <i>kultúra</i>, <i>három</i> vallás, <i>három</i> ország összefüggéseinek bemutatása. A <i>reformáció</i> különböző ágainak elterjedése a <i>szászok</i> és <i>magyarok</i> között. A magyarországi helyzet összevetése például a <i>németalföldivel</i>. Kíséri-e Magyarországon a reformációt a polgárosodás? Annak <i>megfogalmazása</i>, hogy a hazánkban miért nem alakult ki a nyugati államkéhez hasonló polgárosodás. A történelmi jelentőségű fejedelmeknek, szabadsághősöknek, nemzeti érzelmű politikusok (I. Rákóczi György, Bocskai István, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós, Zrínyi Ilona, Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc) magyar történelemben játszott szerepének értelmezése. A <i>három szabadságküzdelem</i> (Bocskai, Thököly, II. Rákóczi Ferenc), összevetése a nyugati, <i>római katolikus</i> Zrínyi Miklóst az erdélyi <i>protestáns</i> Bethlen Gáborral és a felvidéki <i>evangélikus</i> Thökölyvel. Magyarország <i>három országrészének állapotának összevetése a török kiűzése utáni</i> Magyarország állapotával, amikor az országrészek újra egyesültek.	4. A reformáció elterjedése Magyarországon 5. Bocskai István szabadságharca. Az ellenreformáció 6. Erdély aranykora 7. Zrínyi Miklós a függetlenségi mozgalom élén 8. Buda visszavétele és a török kiűzése Magyarországról 9. II. Rákóczi Ferenc a szabadságharc élén 10. A Rákóczi-szabadságharc bukásához vezető út. Az emigráció	Használják a tankönyvi <i>térképeket</i>, <i>vaktérképeket</i>. Tankönyvi és más <i>források</i>, <i>olvasmányok</i> elemzése. A témakör tartalmából adódóan (török világ, várháborúk, Bocskai és a hajdúk, Zrínyi halála, főúri összeesküvés, a Rákóczi-szabadságharc számos hadvezére, Zrínyi Ilona Munkács védője stb.) számos lehetőséget kínál <i>szituációs játékokhoz</i>, illetve <i>egyéni és kiscsoportos</i> munkához.	közötti szűk <i>két évszázad</i> hogyan <i>határozta meg Magyarország fejlődését, jövőjét</i>. Tudjon választ adni arra a kérdésre is, hogy a <i>Bocskai</i>-, illetve a <i>Rákóczi-szabadságharc milyen eredménnyel járt</i>, mi volt a máig ható kisugárzása.
--	--	--	---

SZEMPONTOK A TANULÓI TELJESÍTMÉNYEK ÉRTÉKELÉSÉHEZ AZ ALAPOZÓ SZAKASZ UTÁN

Az *értékelés* az alapozó szakasz megismerési folyamatának zárása. Természetesen magába foglalja az *elsajátítási időszak* (két tanév) *egészét*.

Az értékelés irányul egyrészt a *tanuló tudására* (képességek, készségek, tantárgyi tartalmak), másrészt a *tanári tevékenységre* (didaktikai, módszertani alapelvek átadására, s főleg gyakorlatban való alkalmazására), eljárásokra. Az értékelés célja a *tanuló előrehaladásának* mérése, s ezzel együtt a *tanár által alkalmazott módszerek, eljárások* eredményességének vizsgálata. (Ne feledkezzünk meg soha arról a nagyon fontos, sokszor mellőzött tényről, hogy a bármilyen jó taneszközök, a legjobban kidolgozott módszerek is csak akkor érvényesülnek, ha a *tanár személyisége, tudása, a* gyerekekkel kialakított jó kapcsolata azokat „működésbe” hozza.)

Az értékelés legegyszerűbb, „kézzel fogható” módja az *ellenőrzés*, amely történhet *szóban* és *írásban*.

a) Szóbeli ellenőrzés:

Klasszikus módja a *feleltetés*, amelyre az utóbbi időben az idő szűkössége miatt egyre ritkábban kerül sor. Pedig egy-egy lecke (témakör) szóban történő elmondása a kifejezőkészséget, a szövegértést, egyáltalán a kommunikációs készséget növelné hatékonyan. Jó lehetőséget teremt a tanuló számára a *kiselőadás* vagy *beszámoló*, amely egy-egy témában (életrajz, csoport (kunok, hajdúk) élete, csata, családfa, vallás) való elmélyülésre s az önálló kutatómunkára serkent.

Hasznos az ellenőrzés során a *vita*, amikor egy-egy arra alkalmas témában (vallási eltérések, szemben álló felek, szabadságharc szereplői stb.) kapnak lehetőséget az érvelésre.

A *szituációs játék* szintén fejleszti a *kifejezőkészséget* és a *dramatikus* képességeket. A *forráselemzés* szóban történő megnyilvánulása szintén az önálló kutatómunkát, a szövegértést és annak „lefordítását” teszi lehetővé.

Összefoglalva: a szóbeli megnyilvánulások a *reprodukálás* képességét és a *kifejezőkészséget* fejlesztik, ezért alkalmazásukra feltétlenül szükség van.

b) Írásbeli ellenőrzés:

A 10-12 éves gyerekek táblai ábrázoláson, illetve írásvetítőn, projektoron keresztül tudjanak *vázlatot* készíteni. Ez a lényeglátás fejlesztésére, az otthoni tanulás megkönnyítésére szolgál. Látja a szülő is a tanítás-tanulás folyamatát.

Adott témában készíthet (készítsen) a tanuló *esszé*t. Az esszéírás önállóságra, kutatómunkára, lényeglátásra nevel.

A *forráselemzés* nem csak szóban, hanem írásban is elvégezhető. Növeli a szövegértést, íráskészséget.

A *teszt-feladatlapok* a számonkérés, ellenőrzés leggyakoribb formái. Hátránya a személyes kontaktus hiánya, előnye a sokszínűség, játékoság, a sokféle, szerteágazó ismeretek ez által történő mederbe terelése (hiszen a tesztlapon szerepelhet keresztrejtvény, hiányos szöveg pótlása, feleletválasztás, párba állítás, fogalmak, események, évszámok, adatok pótlása, társítása, ábrák kitöltése, vaktérkép megoldása, ábrák felismerése, adók kiszámítása stb.).

Az írásbeli ellenőrzéshez sorolhatjuk még a *tablókészítést* is, hiszen a gyűjtött képeket a tanuló feliratokkal, képaláírásokkal, magyarázó szövegekkel látják el.

Az értékelés természetesen sokkal szélesebb skálát ölel fel, mint az említett ellenőrzési formák. Az értékelés tulajdonképpen az egész tanéven áthúzódó *tanítás-tanulás folyamatos kontrollja*.

Lehet eredményes az a tanuló is, aki esetleg a konkrét számonkérések alkalmával nem a legeredményesebb, de érdeklődő, „ott van az órán lélekben is”, gyakran hoz szorgalmat, elmegy a tanár által szervezett órán kívüli programokra (múzeumlátogatás, helytörténeti kirándulás, országjárás, bemutatók megtekintése stb.).

Figyelembe kell venni a *szülőket, nagyszülőket visszajelzéseit*, mert azok sokat segíthetnek a tanuló objektív megítélésében.

Értékelni kell az internetről, tévéműsorokból letöltött szöveges és képes, filmes anyagokat, amelyek a jövőben egyre nagyobb hangsúlyt kapnak. A történelemtanítás különösen gazdagodhat műfajából eredően a képi világ alkalmazásával.

Ezek azok a tényezők, amelyek lehetőséget adnak a visszacsatolásra, korrekcióra, s egyéb finomításokra.

7. ÉVFOLYAM

Éves óraszám: 74 - Heti óraszám: 2

A FEJLESZTŐ SZAKASZ I.

A fejlesztő szakasz feladata, hogy kapcsolódva az előző alapo­zó szakaszhoz, a változó és egyre összetettebb tudástartalmakat rendszerbe foglalja. Célja, hogy teremtsen összefüggést a már megalapozott kompetenciák fejlesztése, megerősítése, finomítása, bővítése, egyszóval hatékonyabbá tétele között.

Témakör	óraszám
1. Bevezetés. Az alapo­zó szakasz átismétlése	3
2. A polgári átalakulás kora Európában és az Európán kívüli világban	11
3. Magyarország a Habsburg Birodalomban. A reformkor Magyarországon	10
4. Forradalom és szabadságharc Magyarországon 1848–49-ben	8
5. A nemzeti államok és birodalmak kora (1849–1871)	6
6. Megtorlás, kiegyezés, boldog békeidők	7
7. Európa nagyhatalmai és Magyarország az imperializmus korában. Az első világháború	9

A feldolgozás egyéb formái	Óraszám
Rendszerezés, összefoglalás	6
Ellenőrzés, témazáró	6
Beszámolók, kiselőadások	4
Helytörténet, múzeumlátogatás	4

1. BEVEZETÉS. AZ ALAPOZÓ SZAKASZ ÁTISMÉTLÉSE

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A 6. évfolyamos témakörök legfontosabb <i>történelmi csomópontjainak</i> felidézése, ha kell, segítséggel. <i>Térben</i> (Európa és Amerika), <i>időben</i> (6–17. század) való tájékozódás.	1. Bevezetés 2. Alapo­zó szakasz átismétlése I. 3. Alapo­zó szakasz átismétlése II.	Használja az átismétléshez a tanuló a <i>6. osztályos tankönyvét</i> , továbbá a kézi <i>atlaszt</i> , s az elmúlt tanév során készített <i>jegyzeteit</i> és <i>vázlatfüzetét</i> .	Tudja <i>önállóan</i> felidézni a tanuló a középkor nagy fordulópontjait, a feudalizmus egyes szakaszait, s a <i>feudalizmusból a polgári társadalomba történő átmenet</i> törvényszerűségeit. Tudjon a <i>tőkés felhalmozásról</i> , a <i>protestáns</i> vallásról, valamint a polgári

			<i>forradalmak közötti összefüggésekről rövid beszámolót tartani.</i>
--	--	--	---

2. A POLGÁRI ÁTALAKULÁS KORA EURÓPÁBAN ÉS AZ EURÓPÁN KÍVÜLI VILÁGBAN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az alapozó szakaszban tanult <i>topográfiai</i> ismeretek (Amerika és Európa) összehangolása a polgárosodással, továbbá a felvilágosodás eszméivel. Kapcsolatteremtés a németalföldi és angol <i>polgári forradalom</i>, valamint az európai és észak-amerikai <i>történelmi változások</i> között. Az angol, holland és ír telepések hatása mellett a francia társadalmi változások hatásának felfedezése (többek között a Függetlenségi Nyilatkozat szövegében). A <i>gazdasági fejlődés</i>, a tőke hatalma és a <i>társadalmi változások</i> közötti összefüggések meglátása, s ezzel kapcsolatos <i>demográfiai adatok</i> gyűjtése és értelmezése. Az események bemutatása kapcsán fejlődik a <i>kifejezőkészség</i>, amikor az új szakszavakat (farmer, ültetvényes, szenátus, alapító atyák, harmadik rend, jakobinusok, diktatúra, felvilágosodás, géprombolók, liberalizmus, nacionalizmus) beemeljük a témakör tanulásakor. Az <i>időben való tájékozódás</i> tartama szűkül, hiszen itt csak évtizedeket kell (18. század) sorrendbe rakni. Ettől azonban az időben való tájékozódás nem lesz könnyebb. A <i>technikai</i>, sőt az <i>ipari fejlődés</i> összekapcsolása James Watt találmányával.	1. A polgárság megerősödése Nyugat-Európában 2. A feltörekvő államok: Franciaország és Poroszország. A felvilágosodás kora 3. Észak-Amerika angol gyarmatosítása. A gyarmatok összefogása Anglia ellen 4. A francia forradalom előzményei. A királyság bukása 5. A polgári köztársaságtól a jakobinusok rémuralmáig 6. Franciaország és Európa Napóleon idején 7. A mezőgazdasági és az ipari forradalom 8. Az ipari forradalom gazdasági és társadalmi következményei 9. A Szent Szövetség kora. Új eszmei irányzatok	Az <i>önálló és kiscsoportos tanulás</i>, kifejeződik egy-egy anyagrész feldolgozásában. A <i>gyűjtőmunka</i> révén bemutatathatók a kor nagy emberei (például Washington, Napóleon, James Watt, Voltaire). <i>Helytörténeti kirándulás</i> is szervezhető, a fővárosi és vidéki <i>múzeumokban</i>, amelyek a 18–19. századot mutatják be. Összeállíthatnak a tanulók <i>szituációs gyakorlatot</i>, lehet készíteni <i>tablót</i> a kor nagy embereiről, eseményeiről. Támaszkodjanak egyre gyakrabban a <i>forrásokra</i>, hiszen a 13-14 éves korosztály már képes a bonyolultabb szövegeket is értelmezni, elemezni. A	Tudjon a tanuló a feldolgozandó témák bármelyikéről <i>önállóan következtetést</i> levonni szóban és írásban. Tudjon a <i>könyvtárban kutatni</i>, s újabb forrásokat feldolgozni. Készítsen önállóan <i>kiselőadásokat, beszámolókat</i>. Tudja a tanári magyarázatot <i>reprodukálni</i>, illetve a gyűjtött <i>információkból</i> tanári segítséggel egy adott <i>téma vázlatát</i>, majd teljes <i>anyagát összeállítani</i>. Ismerje a korszak legfontosabb <i>időbeli és térbeli</i> jellemzőit. Tudja a tanuló az adott témakör legfontosabb üzenetét, nevezetesen az USA megalakulásának körülményeit felvázolni, másrészt az ipari forradalom hatását, a társadalom fejlődésének összefüggéseit elemezni. Tudjon a tanuló következtetni a 19. század első éveinek, a <i>Napóleont követő</i> Európa változásaira, illetve az új európai rendből fakadó <i>eszmeáramlatokra</i> következtetni.

Napóleon történelmi nagysága a korszak eseményeibe beillesztve, továbbá párhuzamba állítva Napóleont az <i>ókor</i> és a <i>középkor</i> nagy alakjaival. A 19. század szellemi áramlatainak ismertetése.			
---	--	--	--

3. MAGYARORSZÁG A HABSBERG BIRODALOMBAN. A REFORMKOR MAGYARORSZÁGON

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A Rákóczi-szabadságharc utáni társadalmi, politikai és <i>topográfiai</i> állapotok felismerése. A térképen a Habsburg Birodalom, benne Magyarország határainak meghatározása. A <i>térbeli</i> tájékozottság összhangba hozása az <i>időbeli</i> állapottal. Ez növeli a <i>kifejezőkészséget</i> , amit új fogalmak (betelepítés, úrbér, vándormozgalom, vallási türelem, oktatáspolitikai, alsótábla, felsőtábla, örökváltság, zsellér, reformkor, felelős kormány, nemzetiség stb.) beemelésével gazdagítunk. A politikai erővonalak finomodásának, végeredményben pedig a pártok megalakulásának megértése, feldolgozása.	1. Magyarország beillesztése a Habsburg Birodalomba 2. Mária Terézia és II. József kora 3. Magyarországon a francia forradalom és a napóleoni háborúk időszakában 4. A reformokhoz vezető út 5. A reformkori magyar társadalom. A pozsonyi országgyűlések 6. Gróf Széchenyi István a reformkori küzdelmek és a polgári átalakulás élén 7. Kossuth Lajos fellépése és politikai pályája 8. A reformkori Magyarország élete. Az első politikai pártok megalakulása	Hasznos a témakör hatékonyabb feldolgozásához a <i>tanári koordináció</i>, amely jelentheti az <i>egyéni</i> és a <i>csoportmunka</i> összehangolását s a <i>tantárgyi koncentrációt</i>. A témakör tárgyalásánál leghatékonyabban a <i>magyar irodalom</i> segít, tekintettel a reformkor nagy költőire, íróira (Petőfi, Jókai, Vörösmarty, Eötvös). Sokat segít, ha visszautalnak az alapozó szakasz <i>hon- és népismereti</i> tanulmányaikra. Eredményes lehet a <i>fotózás</i>, a <i>források</i> gyűjtése, elemzése, feldolgozása. A <i>tankönyv</i> továbbá a <i>prezentációs</i> anyag mindenhez biztos alapot nyújt.	Tudjon a tanuló önállóan <i>vázlatot</i>, <i>kiselőadást</i>, <i>beszámolót</i> készíteni, illetve azt szóban megadott témáról előadni. Tudjon a tanuló egyszerű <i>táblázatokat</i>, <i>grafikonokat</i>, <i>diagramokat</i> (kör és oszlop) készíteni. Tudja a tanuló a neves történelmi személyiségeket a megfelelő történelmi korba és földrajzi helyre tenni, cselekedeteiket, ha kell, tanári segítséggel pontosan jellemezni. Tudja térkép alapján megállapítani, hogy kik voltak a 19. századi Magyarország legnagyobb létszámú nemzetiségei, s hogy az ország melyik részén éltek.

	9. A soknemzetiségű Magyarország tudományos és művészeti élete		
--	--	--	--

4. FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC MAGYARORSZÁGON 1848–49-BEN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
<i>A forradalom célkitűzéseinek ismerete.</i> A korábban tanult (például az angol és francia) forradalmak előzményeinek összevetése, azok között közös pontok találása. A reformkor eseményeinek főbb követelései. A reformkor és a forradalom eseményeinek a korszak jeles személyiségein keresztül való értelmezése (Petőfi, Kossuth, Wesselényi, Széchenyi, Görgey, Ferenc József, Batthyány, Deák). <i>A kifejezőképesség, továbbá az ismeretszerzési és feldolgozási képesség fejlesztése érdekében a 12 pont és a Batthyány-kormány névsorának megtanulása. Az áprilisi törvények lényegének ismerete, a jobbágyfelszabadítás, az örökváltság, a nyelvrendelet, a közös teherviselés fogalmainak használata. Biztos tájékozódás a térképen a Kárpát-medence csataterein, a jeles városaiban Pozsonytól Nagyszebenig és Temesvárig. A topográfiai és történelmi, valamint társadalmi események kapcsán annak felmérése, hogy mit jelentett az orosz támadás Magyarország ellen.</i>	1. A márciusi fordulat 2. A Batthyány-kormány megalakulása és az 1848. évi törvények 3. A magyar szabadságharc kezdete 4. Az udvar újabb támadása 5. A dicsőséges tavaszi hadjárat 6. A szabadságharc sorsa	Fontos a tanári segítség a sűrűn zajló események <i>koordinálására</i>. Ez a topográfiai és harci cselekmények összehangolására fokozottan igaz. A tanuló a <i>topográfia</i> gyakorlása révén tud eligazodni a szabadságharc sűrűn változó csataterein. A <i>gyűjtőmunka</i> az <i>egyéni</i> és a <i>csoportos</i> tanulásra, a <i>topográfiai</i> és az <i>időbeli</i> ismeretek rendszerezésére egyaránt kiterjedhet. Fontos a <i>tantárgyi koncentráció</i>. Nélkülözhetetlen az <i>irodalom</i> (Petőfi, Arany, Jókai, Vörösmarty stb.), a <i>földrajz</i> (Erdély, Felvidék, Kárpátok stb.). A <i>munkafüzet</i> feladatlapjai, a <i>források</i>, a korszakot feldolgozó albumok, mind-mind gazdagítják a tanulók ismereteit. Szervezzenek a tanulók önállóan, vagy tanári, szülői irányítással <i>tanulmányi kirándulást</i>, amely terjedjen ki a helytörténeti és a múzeumok meglátogatására, csataterekre, emlékhelyekhez.	Tudjon a tanuló a források elemzése, képek, könyvek, fotók, prospektusok <i>gyűjtése, múzeumlátogatás</i> alapján <i>önállóan következtetéseket</i> levonni a forradalom és a szabadságharc kirobbanásának okairól. Tudjon a tanári magyarázat után <i>kiselőadást</i> tartani, illetve tudja azt <i>reprodukálni</i>. Ismerje a korszak <i>időbeli, térbeli</i> jellemzőit. Tudjon a tanuló <i>vaktérképes</i> feladatokat megoldani. <i>Készítsen</i> a csata helyszíneken <i>fotókat</i>, csináljon azokból <i>tablót</i>, vagy albumot. <i>Rajzkészítés</i> a korabeli ruhákról, fegyverekről. Tudja a tanuló a forradalom és szabadságharc eseményeit és történelmi törvényszerűségeit magabiztosan kezelni

5. NEMZETÁLLAMOK ÉS BIRODALMAK KORA (1849–1871)

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezési formák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Eddigi ismeretek alapján annak a <i>folymatnak a felismerése</i>, amelyben a nagyhatalmak (Anglia, Franciaország) felosztják maguk között a világot, továbbá amint az USA megszilárdítja belső társadalmi, politikai, gazdasági hatalmát. A <i>kifejezőképesség</i>, továbbá az <i>ismeretszerzési és feldolgozó képesség</i> fejlesztése érdekében beemeljük az olyan fogalmakat, földrajzi neveket (mint a polgárháború, nemzetállam, szabad verseny, gyarmatbirodalom, szociálpolitika, monopólium), illetve olyan földrajzi neveket (Indokína, Marsala, Königratz, Észak-Dél ellen), amelyek a történelmi ismeretek mellett <i>térben</i> is eligazítanak. Az <i>időben</i> való <i>tájékozódás</i> a 19. század derekára, második felére tolódott. Fontos annak felismerése, hogy a bukott magyar szabadságharc után a külföldi csatatereken harcoltak a legjobb magyar tisztek és katonák. Részbe volt a magyaroknak az olasz egység megteremtésében, a krími háborúban, s az amerikai polgárháborúban.	1. Európa nagyhatalmai 2. A nagyhatalmak versengése a gyarmatokért 3. Olaszország egységének kialakulása 4. Az egységes Németország kialakulása 5. Polgárháború az Egyesült Államokban 6. A második ipari forradalom. Új technikai találmányok 7. Az állam új feladatai 8. A társadalom és az életmód változása a XIX. század második felében 9. A munkásmozgalom kialakulása és főbb áramlatai 10. Úton a nagy háború felé	Éljenek a tanulók a <i>tanári koordináció</i> adta lehetőségekkel, hiszen a tananyag olyan <i>topográfiai</i> ismereteket kíván, amelyek részben ismeretlen terepet jelentenek a tanuló számára. Használjuk ki a <i>tantárgyi koncentrációt</i>, amely az <i>irodalom</i>, a <i>földrajz</i>, az <i>idegen nyelv</i> tekintetében érvényesülhet. Sokat segítenek a témával kapcsolatos <i>ismeretterjesztő és játékfilmek</i>, a <i>könyvtári gyűjtőmunka</i>, az <i>internet</i> használata. A <i>rajzolás</i>, <i>fotózás</i> hozzájárul a tudás elmélyítéséhez. Folyamatosan használja a tanuló a <i>tankönyve és a térképet</i>. A <i>források</i> elemzése ennél a témakörnél is ajánlott és hasznos. A téma feldolgozása jó lehetőséget kínál a következő tanévekben szükséges tanulástechnikák elsajátítására is. Például a topográfia, és a történelmi események mellett fel kell tudni dolgozni az ipari forradalom mentén (robbanásszerű technikai fejlődés) kialakuló társadalmi változások mélyáramlatait is	Tudja a tanuló a téma kapcsán a <i>térképen</i> elhelyezni a nagyhatalmakat (anyaországokat) és azok meghódított gyarmatbirodalmát. Követelmény a konkrét tananyag topográfiai ismerete mellett a modern Európa kialakulásának gyökereit felismerni. Tudjon párhuzamot felállítani az <i>időben</i> és történelmi <i>térben</i>. Használja biztonságosan Európa, Ázsia, Afrika és Amerika <i>térképét</i>. Tudjon <i>tablót</i>, <i>fogalomtáblát</i> készíteni.

6. MAGYARORSZÁG A DUALIZMUS KORÁBAN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A reformkor gazdasági, kulturális fejlődésének felismerése. Hazánk a 19. század második felében (időben való tájékozódás) felzárkózott Európa (topográfia) nagyhatalmaihoz ennek elemzése. Az új fogalmak, földrajzi nevek (dualizmus, kiegyezés, passzív ellenállás, dzsentrí, nagypolgárság, asszimiláció, millennium, Zágráb, Pest-Buda, Arad, Osztrák-Magyar Monarchia) segítségével a kifejezőképesség, illetve az ismeretszerző és ismeretátadó képesség fejlesztése. A tananyag lényegének megfogalmazása: a magyar alkotóerő sok nagy tetterre és teljesítményre képes.	1. Magyarország az önkényuralom éveiben 2. A kiegyezéshez vezető út 3. A kiegyezés és az Osztrák-Magyar Monarchia 4. Magyarország gazdasági „aranykora” 5. A polgári Magyarország kialakulása 6. Világváros születik. Budapest 7. A Millennium és a századforduló Magyarországa 8. A falusi társadalom hagyományos életkerete	Éljenek a tanulók a téma feldolgozása kapcsán az egyéni és kiscsoportos munka tanári koordinálásával. A tantárgyi koncentráció pedig elsősorban az irodalom (Jókai, Arany, Tompa Mihály, Vajda János, Vörösmarty), a földrajz (Monarchia) (feltalálók és találmányaik, például Eötvös Loránd, Irinyi János, Ganz Ábrahám, Baross Gábor, Bánki Donát stb.) tantárgyak bevonásával érvényesül. Hasznos a gyűjtőmunka, a múzeumlátogatás, továbbá az idegenvezetés, tervezése is.	Tudjon a tanuló önálló következtetéseket levonni. Tudja a gyűjtött információkat feldolgozni, s a magyarországi helyzetet összevetni a nyugat-európai államok ipari, társadalmi fejlettségével. Legyen képes a tanuló a tanári magyarázatot reprodukálni, s ismerje a korszak időbeli és térbeli jellemzőit.

7. AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A 19–20. század fordulójára felgyülemlett politikai, gazdasági, társadalmi bajok felismerése. A korszak térbeli és időbeli összefüggéseinek megértése, s a témáról rövid, egyszerű beszámoló készítése. A kifejezőképesség fejlesztése érdekében olyan új kifejezések, fogalmak, mint például	1. Az első világháború kirobbanása 2. Tömegek és gépek háborúja 3. Az Osztrák-Magyar Monarchia az első világháborúban	Szükséges a téma feldolgozása során a tanári koordináció. A tanulók a tanév utolsó fejezetéhez érve számos tanulási technikát (mint például diagramok, források, pártok, eszmék, politizálás, párhuzamba állítás) megtanultak és alkalmazzák. A sok ország sokféle célja, programja azonban bonyolult történelmi	Tudjon a tanuló a szerzett ismeretek alapján következtetéseket levonni a szembenálló hatalmi tömbök céljáról. Tudjon önállóan beszámolót készíteni, kiselőadást tartani. Tudja kifejteni a tanuló, hogy az 1914–1918 közötti háború miért volt világháború, s miért mondható arról el, hogy az összecsapás a

(front, imperializmus, antant, nőmozgalom, villámháború, tömeghadsereg, bolsevik, állóháború, anyagcsata) használata. A mondott és írott szöveg <i>reprodukálása</i>, a szembenálló nagyhatalmak bemutatása. A sűrűn változó, egy időben, párhuzamosan történő események <i>időbeli</i> és <i>térbeli</i> elhelyezése, következményei. A (térkép és a béke szövegének egy részlete alapján) a nagy háború utáni békekötés (Trianon) legigazságtalanabb döntésének felvázolása.	4. Az oroszországi forradalom 5. A központi hatalmak veresége	helyzetet teremt. Ennek tisztázásához kell a <i>tanári magyarázat</i>. Sokat segít a feldolgozásában a <i>múzeumlátogatás</i> (helytörténeti kiállítások, temetők, emlékhelyek, Budapesten a Hadtörténeti és a Közlekedési Múzeum). A tanulók a <i>gyűjtőmunkát</i> a könyvtárban és az interneten végezhetik. A téma fontosságát kiemeli, hogy a 20. század történelmi tanulmányaihoz az első világháború törvényszerűségeinek ismerete nélkülözhetetlen. Ebből adódóan ez a téma a továbblépés alapfeltétele.	<i>tömegek és gépek csatája</i> volt. Tudja, mely fegyverek jelentették az <i>újítást</i>, a <i>technika fejlődését</i>. Tudjon választ adni arra, hogyan függött össze a fejlett világban végbemenő technikai fejlődés a nagy háborúval. Tudja biztonsággal követni a <i>térképen</i> a háború eseményeit, s bejelölni azokat <i>vaktérképen</i>.
---	---	--	---

8. ÉVFOLYAM

Éves óraszám: 74 - Heti óraszám: 2

Témakör	óraszám
1. Bevezetés. Alapozó és fejlesztő szakasz I. átismétlése	3
2. Háborútól háborúig. Európa és az USA a húszas és a harmincas években	9
3. Magyarország a két világháború között	9
4. A második világháború. Magyarország részvétele a világháborúban	9
5. A globalizálódó világ	8
6. Magyarország története 1945-től napjainkig	8
7. Állampolgári ismeretek	6

A feldolgozás egyéb formái	Óraszám
Rendszerezés, összefoglalás	6
Ellenőrzés, témazáró	6
Beszámolók, kiselőadások	5
Helytörténet, múzeumlátogatás	5

1. BEVEZETÉS. ALAPOZÓ ÉS FEJLESZTŐ SZAKASZ I. ÁTISMÉTLÉSE

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A <i>történelem tantárgy</i> lényegének meghatározása, mivel foglalkozik, s mi a célja. Az <i>alapozó szakasz</i> legfontosabb ismeretanyagának <i>felidézése</i>. Az első ismétlő óra anyaga az őskortól a honfoglalásig, a második óra témája a Rákóczi- szabadságharc végéig, a harmadik összefoglaló óra pedig az első világháborúig tart. Az emberiség történetének, benne kiemelten Európa és a magyar <i>történelem törvényszerűségeinek kiemelése</i>.	1. Bevezetés 2. Az 5. és 6. évfolyamos alapozó szakasz ismétlése 3. A 7. évfolyamos fejlesztő szakasz I. ismétlése	A tanuló ismétlje át a <i>feladatokat</i>, felidézve a <i>vaktérképeket</i>, a kulcsmondatokat, a legfontosabb <i>fogalmakat</i>, neveket és földrajzi neveket. A hatékonyabb tanulást segítik a jegyzetek, térképek, vázlatfüzetek, s az egyéb gyűjtött anyagok, például a fotók, a múzeumi emlékek. Az ismétlő órák <i>főszereplői</i> a tanulók, amikor egy-egy adott témát egy-egy vállalkás alapján ismertetnek.	Tudjon a tanuló az <i>alapozó</i> és az eddig tanult <i>fejlesztő</i> szakasz minden fejezetéből egy-egy lényeges eseményt kiemelni, elmondani. Az ismétlés során a kifejezőkészség segítségével tudjon a tanuló <i>térben</i> és <i>időben</i> tájékozódni és szóban, írásban tájékoztatást adni. Tudjon a tanuló <i>különbséget</i> tenni, illetve kapcsolatot teremteni a <i>történelmi korok</i> és a történelem legnagyobb hatású <i>személyiségei</i> között.

2. HÁBORÚTÓL HÁBORÚIG. EURÓPA ÉS AZ USA A HÚSZAS ÉS A HARMINCAS ÉVEKBEN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az első világháború kirobbanásának oka, legfontosabb hadi és politikai eseményei, s végeredményének értelmezése. A <i>térképek</i> segítségével a háború előtti, s a háború utáni <i>területi változások értelmezése</i> . Annak <i>megfigyelése</i> , hogy mely népek, illetve nemzetiségek kerültek új országba. <i>Felismerése annak</i> a történelmi törvényszerűségnek, hogy az igazságtalan béke újabb békétlenséghez, háborúhoz vezet. A <i>kifejezőképességet</i> , s az <i>ismeretszerző képességet</i> újabb fogalmak, nevek (békediktátum, hadikommunizmus, személyi kultusz, terror, fasizmus, koncentrációs tábor, fajelmélet, kolhoz, New Deal, ötéves terv, GULAG) beemelásával fejleszthetjük. A téma feldolgozása során az <i>időben egyszerre történő</i> (helyszín változó) eseményeket a maguk helyén kell kezelni.	1. Az antant békerendszere 2. A Monarchia szétesése. Új államok születése 3. A Szovjetunió megalakulása 4. A világ elmaradott térségei 5. A nagy háború utáni gazdasági és társadalmi fordulat 6. A nagy gazdasági világválság (1929–1933) 7. Az európai fasizmusok hatalomra jutása 8. Úton egy újabb világháború felé. Spanyolország	A tanulók a <i>tanári koordinációt</i> figyelembe véve, az adott történelmi kor bonyolult viszonyait könnyebben fel tudják dolgozni. A korszak megértését a <i>dokumentum- és játékfilmek</i> közös megnézésével, megbeszélésével könnyíthetik meg. <i>Gyűjtőmunka</i> . A <i>források feldolgozása</i> könyvtári és internetes kutatások révén történik. Szerencsés, ha a tanulók az egyes témákat egymással párhuzamosan, <i>egyéni</i> vagy <i>csoportos</i> módszerrel dolgozzák fel. Ennek érdekében készíthetnek <i>fogalomtárat</i> , de előkészülhetnek <i>kiselőadásra, beszámolóra</i> , sőt <i>sztuációs játékokra</i> is.	Tudjon a tanuló <i>önállóan következtetéseket</i> levonni arra vonatkozóan, hogy a szembenálló felek milyen célokért küzdöttek, s hogy a békekötés kielégítő volt-e mindegyik ország számára. Tudja a tanuló az eseményeket <i>időben és térben</i> követni, azaz térképen megmutatni, szóban <i>megmagyarázni</i> a háború utáni nagy változásokat, különös tekintettel a Monarchiára. Tudja a 20. századi Európára vonatkozó legfontosabb <i>következtetéseket</i> levonni, aminek lényege a <i>fasizmus</i> és a <i>kommunizmus</i> hatalomra kerülése. Ezzel párhuzamosan tudja elmondani a <i>New Deal</i> (USA) irányvonalát, a <i>demokrácia</i> lényegét.

3. MAGYARORSZÁG A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az előző fejezetben tanultak alapján következtetés <i>levonása</i> arra, hogy Magyarország útja a következő világégés során hova fog vezetni. A <i>térben</i> való ismeretek kiterjesztése hazánk területére, illetve az elszakított országrészekre. Az <i>időben</i> történő tájékozódás a két háború közötti két évtizedet ölelje fel, szem előtt tartva az <i>ezzel</i>	1. Az őszirózsás forradalom és az első Magyar Köztársaság 2. Tanácsköztársaság Magyarországon 3. A Horthy-korszak kezdete 4. A trianoni békerendszer	Az <i>egyéni</i> és a <i>csoportos</i> tanulást <i>tanári koordináció</i> megkönnyíti, hiszen szaporodnak az elvont gondolkodást feltételező anyagrészek. A <i>gyűjtőmunka</i> , a <i>múzeumlátogatás</i> (helytörténeti kiállítások, temetők, Budapesten a Hadtörténeti, az Iparművészeti és a Mezőgazdasági Múzeum) a lehetőségek gazdag tárházát nyújtja.	Tudja az eseményeket <i>időben és térben</i> elhelyezni, s a trianoni béke igazságtalanságát a szövegek és a térkép alapján <i>bizonyítani</i> . Tudja a Horthy-korszak alapján a háború előtti <i>Magyarországot</i> összevetni a maival. Tudja <i>kezelni</i> a tanuló az <i>audio-vizuális</i> eszközöket, hogy azok használatával

<i>egy időben</i> Európa nyugati és keleti térségeiben zajló eseményeket, illetve az USA-ban végbemenő folyamatokat. A <i>kifejező</i>, továbbá az <i>ismeretszerző</i> és <i>feldolgozási képességet</i> új fogalmak, nevek (mint például revízió, infláció, nacionalizmus, Vix-jegyzék, kormányzó, vörös és fehérterror, népbiztos, statárium, direktórium, népiskola, nemzetiszocialista) beemelésével erősíthetjük.	5. Bethlen István konszolidációs rendszere 6. Gazdasági és politikai válság a harmincas évek Magyarországon 7. Életmód, kultúra, művelődés a két háború közötti Magyarországon 8. Magyarország útja a második világháború felé	sokoldalú ismeretekhez juthasson.
--	---	--

4. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ. MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A VILÁGHÁBORÚBAN

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az első és a második világháború kirobbanása körülményeinek párhuzamba állítása, továbbá a második világháború közvetlen okainak levezetése. A második háború legfontosabb szakaszainak eseményeinek térben és időben való elhelyezése. A háború kezdeti szakasza, majd a szovjet front, s a partraszállás vaktérképen való jelölése. A <i>kifejezőképesség</i>, továbbá az <i>ismeretszerzési</i> és <i>feldolgozási képesség</i> fejlesztése érdekében számos új fogalmat (mint például korridor, gettó, radar, furcsa háború, kamikaze, háromhatalmi szerződés, nyilasok, holokauszt, sárga csillag, partizánok, háborús bűnös, deportálás) kell beemelni a <i>feleletbe</i>, a <i>kiselőadásba</i>. A világháborút összetettségének és bonyolultságának magyarázata, s az abban résztvevő népek	1. A második világháború kezdete 2. Franciaország kapitulál, Anglia ellenáll 3. A háború kiterjedése újabb földrészekre 4. A Szovjetunió megtámadása. Az Egyesült Államok hadba lépése 5. Magyarország bekapcsolódása a második világháborúba 6. Fordulat a világháború történetében 7. Magyarország a voronyezsi katasztrófa után. A német megszállás	A tanuló a témakör feldolgozásához alkalmazza a <i>tanári koordinációt</i>. Fontos a <i>tantárgyi koncentráció</i>: az <i>irodalom</i> (nagy írók, költők, Németh László, Szerb Antal, Veres Péter, Illyés Gyula), a <i>földrajz</i> (az európai és a világ más csataterén történő tájékozódást segíti, amikor a nyugati front, a Don és a Volga folyó, Észak-Afrika, vagy a Csendes-óceán szigetvilága helyeit meg tudja határozni a tanuló). A <i>médiaismeretek</i> (a sok második világháborús játék- és dokumentumfilm, például <i>A halál ötven órája</i>, a <i>Pearl Harbor</i>, a <i>Sztálingrád</i> stb. sokat segítenek a háború értelmezését illetően). Fontos a <i>gyűjtőmunka</i>, ami (újságok, pénzek, könyvek, plakátok, képek) másolatát is jelentheti. A <i>múzeumlátogatás</i> (pl. a Hadtörténeti és Budapest Történeti Múzeum, Terror	Tudja a tanuló a világháború kirobbanásának okait. Legyen képes a gyűjtött <i>források</i> (szöveges, képes) alapján <i>feldolgozni</i>, <i>rendszerezni</i> az információkat, továbbá tudja azt <i>szóban előadni</i>. Tudjon <i>önállóan</i> (vagy kevés segítséggel) összehasonlítást végezni megadott téma alapján (események, nagyhatalmak, helyszínek, fegyverek). Ismernie kell a tanulónak a korszak <i>időbeli</i> és <i>térbeli</i> jellemzőit. Tudjon <i>önállóan internetes</i> és <i>könyvtári</i> kutatómunkát végezni, az előbbi megfelelő ellenőrzés mellett. Tudjon a második világháború, általa ismert eseményei alapján <i>következtetéseket</i> levonni.

szerepvállalásának elhelyezése.	8. A második világháború befejeződése. A háborút lezáró békeszerződések	Háza Múzeum, helytörténeti és más kiállítások) mellett a kiadványok, <i>családi emlékek</i> , fotók szemléletesebbé teszik a tananyagot. A fentiekén kívül <i>fotózás</i> , <i>fogalomtár</i> , <i>tablókészítés</i> is gazdagíthatja a tanuló ismereteit.	
---------------------------------	--	--	--

5. A GLOBALIZÁLÓDÓ VILÁG

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységformák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A konkrét ismeretekre, a tantárgyhoz fűződő <i>tanulási technikákra</i> , <i>tapasztalatokra</i> támaszkodva annak meghatározása, hogy milyen folyamatok kezdődtek el a második világháborút követően a világ egyes térségeiben. Következtetések levonása a kétpólusú világ lényegére, a két, egymással szemben álló hatalmi tömb kialakulásának körülményeire. A <i>térbeli</i> és <i>időbeli</i> jellemzők különválasztása, s a térképen a tárgyalt országok (például NDK, NSZK, vagy India, Kuba, Vietnám), térségek megjelölés. A <i>kifejezőképességet</i> , valamint az <i>ismeretszerző és feldolgozási képességet</i> az új fogalmak, nevek (mint például NATO, vasfüggöny, katonai tömbök, cionista, KGST, berlini fal, nukleáris, SALT, diáklázadás, integráció, harmadik világ, olajárrobbanás, környezetkárosítás, túlnépesedés) beemelésével gazdagítjuk. A 20. század közepétől napjainkig tartó <i>folyamatok felvázolása</i> .	1. A kétpólusú világ kialakulása 2. A kommunista diktatúrák hatása a háborút követő évtizedekben 3. A gyarmati rendszer felbomlása. A „harmadik világ” kialakulása 4. A világgazdaság szocialista és kapitalista útja 5. Úton az egyesült Európa felé 6. A globalizáció előnyei és veszélyei 7. Az európai szocialista rendszerek összeomlása	A tananyag feldolgozása során a tanulók éljenek a <i>tanári koordináció</i> lehetőségével. <i>Tantárgyi koncentráció: irodalom</i> (a 20. század második felének íróit, költőit sorakoztatja fel), <i>földrajz</i> (az egész világ átfogó térképét ismerteti), <i>vizuális nevelés</i> (divat, sport, építészet, új formák a bútorok, autók, használati tárgyak vonatkozásában), <i>médiaismeretek</i> (a film- és fotóművészet új és legújabb alkotásai), <i>éneke-zene</i> (a beat korszak és az azt követő modern zenei irányzatok hatása), <i>informatika</i> (a számítógép adta lehetőségek kihasználása), <i>idegen nyelv</i> (az angol mint világnyelv ismerete). Javasolt a <i>fotózás</i> , a <i>gyűjtőmunka</i> (korunk tárgyai, relikviái, amelyekkel együtt élünk, a közeli jövőben már történelmi tárgynak fognak számítani).	Tudjon a tanuló <i>önálló</i> feldolgozás alapján <i>kiselőadást</i> tartani. Tudjon a <i>források</i> , a <i>tankönyv</i> , a tanári magyarázat, a <i>gyűjtött</i> anyagok, s egyéb információk alapján „ <i>egységes</i> ” <i>képet alkotni</i> a 20. század második felének kétpólusú világáról. Tudjon <i>szóban</i> és <i>írásban</i> a korszak nagy eseményeiről és jeles személyiségeiről <i>beszámolót</i> készíteni, illetve <i>kiselőadást</i> tartani.

6. MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1945-TŐL NAPJAINKIG

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezési formák, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
Az előző fejezetekben tárgyalt ismeretek alapján <i>önálló megfogalmazása annak</i>, hogy Magyarország a kétpólusú világ melyik részéhez tartozott, s az a különböző korszakokban (Rákosi-korszak, 1956, Kádár-korszak) hogyan működött. Az események <i>térben és időben</i> való elhelyezése. A <i>kifejező</i>, továbbá az <i>ismeretszerzési és feldolgozó képességet</i> olyan új fogalmak és nevek (mint például a szálamitaktika, málenkij robot, fényes szelek, sortűzek, B-lista, padlássöprés, egypártrendszer, téjesztetés, háztáji, államosítások, pufajkások, privatizáció) beemelásával erősítjük. A 20. század második felének nagy fordulópontjainak, főbb eseményeinek kiemelése, s a magyarországi történésekkel való összevetése.	1. Magyarország szovjet megszállás alá kerül (1945–1948) 2. A Rákosi-rendszer az 1948-1950 közötti Magyarországon 3. Az „ötvenes évek” és Nagy Imre reformkísérlete 4. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 5. A Kádár-korszak (1956–1988) 6. A határainkon túl élő magyarok helyzete 7. A pártállam csődje és összeomlása. A rendszerváltás.	A tanuló a tananyag jobb megértéséhez igényli a <i>tanári koordinációt</i>. Sokat segít a tantárgyi <i>koncentráció: irodalom</i> (kortársírók, költők), <i>földrajz</i> (Magyarország részletes térképe, a határon túli magyarok szülő- és lakhelye), médiaismeretek (ismeretterjesztő, játék- és dokumentumfilmek, például <i>A tanú</i>, ismeretterjesztő műsorok), <i>informatika</i> (internet, játékok stb.) <i>matematika</i> (diagramok, táblázat, grafikonok), <i>vizuális ismeretek</i> (fotók, szobrok, képek, épületek). A <i>múzeumlátogatás</i> sorában első helyen a 20. századdal foglalkozó gyűjtemények és a helytörténeti kiállítások állnak. Tegyenek <i>látogatást</i> az 1956-os <i>emlékhelyeken</i>. Budapesten (például a 301-es parcellához, a forradalom jeles helyszíneihez a: Széna téren, a Bem téren, a Corvin közben, a Múgyetemen, a Rádióútnál, a Felvonulási téren), vidéken pedig a forradalmi emlékhelyekhez: (Miskolc, Mosonmagyaróvár, Salgótarján Győr stb.)	Tudjon a tanuló a korszak témakörét illetően <i>önállóan következtetéseket</i> levonni, s azt <i>megfogalmazni</i>, majd saját szavaival <i>előadni</i>. Tudja a tanuló a magyarországi eseményeket <i>térben és időben</i> elhelyezni. Tudja az <i>egyetemes történelem</i> kapcsán tanult eseményeket <i>összeegyeztetni</i> a 20. század második felének <i>magyarországi történelmével</i>.

7. ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

Fejlesztési célok	Tananyag	Tevékenységszervezés, Módszertan	A továbbhaladás feltételei
A Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének legfontosabb elemeinek ismerete, s annak gyakorlatának megfigyelése a saját lakóhely önkormányzatán át. Adott szempontok szerint a <i>televízió</i> híradóinak adásainak figyelemmel kísérése. Annak lejegyzése, hogy milyen napi ügyek, események kapcsán láthatunk, hallhatunk híradást, például az <i>alkotmánybíróságról</i>, a <i>parlamentről</i>, a <i>kormányról</i>, az egyes <i>minisztériumokról</i>, a <i>rendőrségről</i>, <i>tűzoltóságról</i>, a <i>bíróságról</i>, az <i>ügyészségről</i>, a <i>kisebbségekről</i>, vagy éppen a <i>választásokról</i> és a <i>népszavazásról</i>. Egy-egy életből elcsúszott mozzanat hitelessé teszi, s általa a 14 éves állampolgár jobban megismerheti a magyar állam belső életét. A nagyon hasonló berendezkedésű szomszédos államok is más törvények alapján működnek, mint hazánk. Az állampolgári jogok és kötelességek dolgában jártasság szerzése. A határon belül élő más vallású, más bőrszínű, a többségtől eltérő nemzetiségű, vagy kisebbségben élő polgártársaink jogok és kötelességek ismerete. A határon túl élő magyarok jogai és kötelességei, valamint kapcsolatuk az anyaországgal.	1. Államformák és kormányzati rendszerek 2. Az állampolgár alapvető jogai és kötelességei 3. Parlamenti és önkormányzati választások 4. Az állam feladatai és a legfőbb hatalmi ágak 5. Az igazságszolgáltatás. A helyi önkormányzat	A tananyag feldolgozása mintegy „rákényszeríti” a tanulót a napi kormányzati, társadalmi és helyi folyamatok tanulmányozására. A tanulókat is érintő napi dolgok iránt az önálló és csoportos módon történő feldolgozás a leghatékonyabb. A következő órán a csoportok a megfigyeléseiket összevetik, ami sok tanulságot fog a felszínre hozni. A tanulók élnek a gyűjtőmunka, a fotózás, az internet használata, újságok figyelésének lehetőségeivel. Készítsenek adott téma elemzésével kiselőadást, vagy beszámolót. Tantárgyi koncentrációt lehet teremteni az irodalommal, a médiaismerettel, a földrajzzal, az informatikával és az idegen nyelvvel.	Tudjon a tanuló önállóan, vagy kiscsoportban dolgozva a napi események kapcsán következtetéseket levonni az állam, a parlament, a bíróság, az alkotmánybíróság, az ügyészség tevékenységét elemezve. Tudja a tanuló, hogy melyek a gyerekek és a felnőttek alapjogai és kötelességei. Ismerje a könyvtári és az internetes hozzáféréseket, ahol minden, állampolgárt érintő jognak, törvénynek utána lehet nézni. Tudjon a tanuló a politikai, társadalmi eseményekről, ami a nagyvilágban és idehaza történik.

SZEMPONTOK A TANULÓI TELJESÍTMÉNYEK ÉRTÉKELÉSÉHEZ A FEJLESZTŐ SZAKASZ UTÁN

Az *értékelés* a fejlesztő szakasz megismerési folyamatának a zárása. Természetesen magába foglalja az *elsajátítási időszak* (két tanév) egészét. Az értékelés egyrészt a *tanuló tudására* (képességek, készségek, tantárgyi tartalmak), másrészt a *tanári tevékenységre* (didaktika, módszertani alapelvek gyakorlata) irányul. Az életkori sajátosságokból eredően kiemelten fontos a tudásanyagnak a gyakorlatban történő alkalmazása.

Más szempontból az életkori sajátosság – kiváltképpen a 8. évfolyamon – a 20–21. század történéseivel párosulva, a személyiség fejlődése mellett erőteljesen hat a *világnézet alakulására*. Meghatározó a tanár személyisége, hiszen a sokféle hatás (család, televízió, internet, barátok, ismerősök) mellett a tanár, különösen a történelemtanár személyisége alakíthatja a 14 éves tanuló gondolkodását.

Az értékelés legegyszerűbb, közvetlenül mérhető módja az *ellenőrzés*, amely történhet *szóban* és *írásban*.

a) Szóbeli ellenőrzés

A leggyakoribb közvetlen szóbeli ellenőrzés a *feleltetés*. Havonta legalább egy alkalommal kellene minden tanulót szóban feleltetni, erre azonban reménytelenül kevés a heti két óra.

A szóbeli ellenőrzés másik lehetősége a *kiselőadás*, amely egy-egy adott témában való elmélyülésre, valamint kutatómunkára ad lehetőséget.

Hasznos szóbeli ellenőrzési módszer a *vita*, amelynek előnye, hogy abban egyszerre, adott idő alatt két vagy több tanuló is részt vehet.

A szóbeli értékelések közé sorolhatjuk a *forráselemzést*, ami nem csak írásban, hanem élőszóban is alkalmas a megnyilvánulásra, a kritikai gondolkodás minősítésére.

A szóbeli értékeléshez sorolhatjuk a *szituációs játékot*, hiszen ez által a kifejezőkészséget, a dramatikus képességet is fejleszthetjük.

Ide sorolhatjuk a *vetélkedőt* is, amelynek számos szóbeli eleme van.

Összefoglalva: a szóbeli megnyilvánulások bármelyik formája a *reprodukálás* képességét és a *kifejezőkészséget* fejleszti. Alkalmazására feltétlenül szükség van.

b) Írásbeli ellenőrzés

Az írásbeli ellenőrzést, tekintettel arra, hogy dokumentálható, a NAT követelményei jobban körülírják, mint a szóbelit. A 13-14 éves tanulóknak – készülve a középiskolába – meg kell tanulniuk *jegyzetelni*, *vázlatot készíteni*. Ez a lényeglátás fejlesztését, az otthoni tanulás folyamatát, a szülő tájékoztatását is lehetővé teszi.

Készíthet a tanuló adott témában *esszét*, amely kutatómunkára, önállóságra, a lényeg felfedezésére nevel. A *forráselemzés* írásban is elvégezhető.

Az ellenőrzés gyakori formái közé tartoznak a *teszt-feladatlapok*. Hátránya a „szükszavúság”, a személyes kibontakozás lehetőségének hiánya. Előnye a sokféle módszer kipróbálásának lehetősége, a játékosság, a sokszínűség, az agytorna (hiszen a tesztlapokon szerepelhet keresztrejtvény, vaktérkép, betűrejtvény, párba állítás, időrendbe állítás, fogalmak, események, földrajzi nevek, történelmi személyiségek adatainak pótlása, esszék, források felismerése, értékelése, gazdasági mutatók kiszámítása, grafikus, diagramos, táblázatos ábrázolása).

Írásbeli ellenőrzés lehet a *tablókészítés*, hiszen a gyűjtött képeket a tanulók feliratokkal látják el.

Az értékelés a felsoroltaknál természetesen jóval több lehetőséget ölel fel, magába foglalva a tanév minden egyéb mozzanatát. Az értékelés a *tanítás-tanulás folyamatos kontrollja* kell hogy legyen (például a tanuló, aki az órai szereplései után csupán közepes teljesítményt nyújt, de „lélekben is ott van az órán”, gyakran hoz szorgalmi munkát, elmegy a tanár által szervezett, órán kívüli programokra (múzeum, helytörténet, városnézés, kirándulás), mindenképpen értékelendő.

Figyelni kell a *szülők, nagyszülők visszajelzéseit*, mert azok sokat segíthetnek a tanuló objektív megítélésében.

Értékelnie kell a tanárnak az *internetről, tévéműsorokból* letöltött, felvett anyagokat, amelyeknek elemzése jó lehetőséget ad egyes témáknak más szemszögből való megközelítéséhez. Ráadásul ezek az elektronikus források a jövőben egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert.

A bizonyítványba, ellenőrzőbe kerülő, kifelé (szülők, önkormányzat, társadalom) szánt értékelés történhet érdemjeggyel, illetve szöveges formában megfogalmazva is, ami az iskola helyi programjától függ.